

Oligarquia, fiscalitat i règim municipal al món urbà de la Catalunya medieval (Cervera entre 1026 i 1430)

Max Turull i Rubinat

ADVERTIMENT. La consulta d'aquesta tesi queda condicionada a l'acceptació de les següents condicions d'ús: La difusió d'aquesta tesi per mitjà del servei TDX (www.tesisenxarxa.net) ha estat autoritzada pels titulars dels drets de propietat intel·lectual únicament per a usos privats emmarcats en activitats d'investigació i docència. No s'autoritza la seva reproducció amb finalitats de lucre ni la seva difusió i posada a disposició des d'un lloc aliè al servei TDX. No s'autoritza la presentació del seu contingut en una finestra o marc aliè a TDX (framing). Aquesta reserva de drets afecta tant al resum de presentació de la tesi com als seus continguts. En la utilització o cita de parts de la tesi és obligat indicar el nom de la persona autora.

ADVERTENCIA. La consulta de esta tesis queda condicionada a la aceptación de las siguientes condiciones de uso: La difusión de esta tesis por medio del servicio TDR (www.tesisenred.net) ha sido autorizada por los titulares de los derechos de propiedad intelectual únicamente para usos privados enmarcados en actividades de investigación y docencia. No se autoriza su reproducción con finalidades de lucro ni su difusión y puesta a disposición desde un sitio ajeno al servicio TDR. No se autoriza la presentación de su contenido en una ventana o marco ajeno a TDR (framing). Esta reserva de derechos afecta tanto al resumen de presentación de la tesis como a sus contenidos. En la utilización o cita de partes de la tesis es obligado indicar el nombre de la persona autora.

WARNING. On having consulted this thesis you're accepting the following use conditions: Spreading this thesis by the TDX (www.tesisenxarxa.net) service has been authorized by the titular of the intellectual property rights only for private uses placed in investigation and teaching activities. Reproduction with lucrative aims is not authorized neither its spreading and availability from a site foreign to the TDX service. Introducing its content in a window or frame foreign to the TDX service is not authorized (framing). This rights affect to the presentation summary of the thesis as well as to its contents. In the using or citation of parts of the thesis it's obliged to indicate the name of the author.

**OLIGARQUIA, FISCALITAT I REGIM MUNICIPAL AL MON
URBA DE LA CATALUNYA MEDIEVAL (CERVERA ENTRE
1026 I 1430).**

Max TURULL I RUBINAT

**Tesi Doctoral dirigida pel
Dr. Manuel RIU I RIU**

**Departament d'Història Medieval,
Paleografia i Diplomàtica.
Facultat de Geografia i Història**

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Barcelona, juny de 1989.

6. FIRA I MERCAT

6.1. Mercat

Anteriorment, quan ens féiem ressò de les primeres manifestacions de l'activitat econòmica a Cervera, ja vam mencionar per sobre el tema del mercat. Ara ens hi referirem breument (324).

El mercat, en efecte, deuria representar l'activitat comercial més simple i pura: un espai d'intercanvi de mercaderies amb fixació periòdica. Un for que servia per abastir un nucli poblat i per vendre la producció excendent d'aquell centre. Els mercats tenien diferents graus d'activitat segons subiquessin en una vila petita o una ciutat.

El mercat de Cervera apareix documentat per primera vegada l'any 1136, només cent anys després de bastir-s'hi el castell (325). Però la notícia no ens ha d'estranyar si el considerem una manifestació lògica de qualsevol concentració humana. Aquest mercat deuria tenir un cert prestigi ja que es mencionen les mesures del mercat de Cervera com a punt de referència. És fàcil que la vila fos la concentració humana més important d'aquella zona relativament recentment reconquerida. També hem de recordar, que la comarca no viuria amb total seguretat respecte esporàdiques incursions sarraines fins uns anys més tard, el 1149 amb la conquesta de Lleida i Tortosa.

Però el nostre mercat no és una aparició arbitrària ni d'efectes sols micro-econòmics i comarcals. El segle XII va veure combinar l'efecte polític de la conquesta i una primera embranzida comercial de caràcter general que ja s'havia manifestat el segle anterior amb símptomes demogràfics creixents.

La menció es refereix a les mesures del mercat de Cervera el 1136, però res no ens fa creure que la pràctica del

324 L'estudi del mercat com a institució troba un dels millors historiadors en Luis GARCIA DE VALDEAVELLANO "El mercado apuntes para su estudio en Leon y Castilla durante la Edad Media" AHDE VIII (Madrid, 1931), 201-405. Sobre el mercat a Barcelona a la Baixa Edat Mitjana, Carme BATLLE "Notizie sul mercato e la fiera de Barcellona nel secolo XIII" Medioevo Saggi e Ressegne 3 (Cagliari, 1977) 53-74 i a Vic Arcadi GARCIA "Orígens del mercat de Vic" AUSA 5 (Vic, 1964-1967), 129-134, 161-166.

325 ACA Pergamins de Ramon Berenquer IV, 59. FONT Orígenes 122, DURAN Llibre 435.

mercat ja fos corrent anys enrera, tal com els passava a Vic, Perpinyà, i Agramunt. (326)

La carta d'establiment de terres atorgada per Alfons I a vint moradors de Cervera pel 1182 torna a mencionar "(...)ad mesuram mercati de Cervaria", referint-se a unes migeres de forment (327). El caràcter agrari i rural d'aquella trobada el podem imaginar sense equivocar-nos gaire

La prova que el mercat del s. XII tenia un caràcter limitat geogràficament, és que fins 1294 la vila no rep un altre privilegi reial en benefici d'aquell mercat. Amb el Jaume II protegeix a tots aquells qui vinguin al mercat de Cervera. Se'ls excusa de ser penyorats, assaltats, marcats, detinguts o impeditos, ni ells, ni els seus béns ni els dels altres. El guiatge reial també empara la importació de gra, vi, oli fusta, carn o d'altres virtualies en dies que no sigui mercat. Aquests individus seran igualment protegits (328)

Una aplicació pràctica d'aquest privilegi o guiatge reial la trobem l'any 1378, quan un sots veguer de Tàrraga interfena uns homes d'Anglesola que duïen blat al mercat cerverí (329)

Al marge de la qüestió econòmica del mercat, l'interessant de cas és que la sanció de dos juristes pren caràcter vinculant, i la promulgació del litigi favorable a Cervera -amb el privilegi de 1294 com a prova documental i legal- passa a engruixir els documents jurídics d'àmbit municipal. Dins el Llibre del Privilegis feix de documentació d'aplicació

326 Vic, 1139, Perpinyà, 1120 Agramunt 1152. (FONT Origenes 122)

327 El document es datat el 1186, però fàcilment cal associar-lo als pergamins de 1182 en es regula un incipient règim municipal del qual són exclosos aquests vint individus (S'hi refereix FONT Origenes 353-356, FONT Cartas 1,1 246-247, 1,2 692 AHCC LP 1182 juny (trasllat de AHCC LP 1184 juny 7, 5r) Publicat per Agustí DURAN I SANPERE "El segell municipal de Cervera" EUC X (Barcelona, 1917-1919) 185 nota 2 I posteriorment també l'ha publicat JA del POZO CHACON "Primeros privilegios concedidos a Cervera" Miscellania Cerverina I (Cervera, 1983), 15-16)

328 AHCC Pergamins s.n. LP 1294 gener 18 3r-3v

329 AHCC LP 1378 novembre 27 143v-145r Claveria 1378

84r

jurídica- també s'hi troba aquella decisió dels dos juristes, com un exemple de casuística ben evident (330).

Les notícies del nostre mercat són molt escasses. La darrera fa referència a l'any 1393. El municipi tenia controlades les mesures del blat, de manera que hi havia un funcionari encarregat que les posava a disposició dels assistents (331) cada dia de mercat, que se celebrava els dissabtes (332)

No sabem quins productes es mercadejaven al mercat de Cervera, però com a mínim el blat sembla ser que fou un producte important. L'anàlisi de les imposicions ens va fer pensar que fora superior el fluxe d'importació que el d'exportació de gra

6.2. La fira de Cervera al Segle XIV

Si el mercat era el primer graó en les relacions mercantils, la fira accentuava aquest caràcter d'intercanvi. Diferenciant-se, sobretot, per la periodicitat hem de pensar també que la fira replegava molta més varietat de productes, ja que alguns mercaders de lluny no els compensava venir un sol dia (333)

La fira de Cervera del s. XIV ultrapassava, com veurem, l'àmbit estrictament comarcal. El caràcter urbà de la vila i

330 Aquesta pràctica casuística per juristes suposa dos fonts d'aplicació diferents: d'àmbit local i de jurisprudència.

331 AHCC Consells 1393, 10r

332 AHCC Consells 1384, 28r. A l'AHCC no s'ha conservat cap llibre de Curia que assenyali els preus del mercat.

333 Sobre el tema de la fira medieval cal veure el recull monotemàtic de la societat Jean Bodin "La Foire" a Recuils de la Societe Jean Bodin (Brusselles, 1953) per a Castella, M.A. LADERO QUESADA "Las ferias de Castilla Siglos XII al XV", Cuadernos de Historia de España 67-68 (Buenos Aires, 1982), 269-347. Referents a Catalunya, entre d'altres: Prim BERTRAN ROIGE "Concessió de mercat i fira a Vilanova de Corbins per Pere el Catòlic (1213)", Cuadernos de Historia Económica de Cataluña 16 (Barcelona, 1977), 7-10. Carme BATLLE "Sobre la fira de Barcelona (segle XIII)", Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad 17 (Barcelona, 1977), 129-139.

l'elevada concentració humana que acollia va fer que la fira de Cervera prosperés en importància any rera any (334)

La celebració d'una fira era un privilegi que només atorgaven els governants a algunes viles i ciutats (335). Qualsevol canvi important en la seva formulació l'havia d'aprovar l'autoritat reial. D'altra banda, eren les autoritats locals les qui manaven les ordnacions i el funcionament intern, en col.laboració, però, amb el batlle reial.

El volum d'una fira, i el seu radi d'influència ens donen la mesura del dinamisme econòmic d'una comunitat. Per aquest motiu considerem important desxifrar el relleu de la nostra fira, per tenir un altre exponent del caràcter socio-econòmic de la vila a la baixa edat mitjana. Fira, artesans, mercaders, són realitats que acostumen a anar relacionades.

6.2.1. Dates de celebració

Sembla ser que les fires o mercats anuals són un altre producte de la revolució comercial. Les primeres daten del s. XI, però es generalitzaren al s. XIII (336). Aquesta fou la centuria d'apogeu comercial i les fires n'eren una expressió evident. Però a més a més de ser el resultat lògic d'un moment històric -canalitzar l'oferta i la demanda d'una societat oberta i activa, en d'altres casos actuaren com a incentius i causants de cert desenvolupament econòmic. A les nostres terres els monarques aprofitaren el procés de conquesta i repoblació del s. XII per impulsar l'activitat comercial dels nous nuclis.

Algunes cartes de població i franquícia ens en brinden un bon exemple. A la de Vilagrassa enmig de tota mena de

334 La fira de Cervera es un dels aspectes locals que ha estat més investigat. Des de DURAN i SANPERE (1964) fins a GUAL CAMARENA (1968) i A GROHMANN (La Fiera di Cervera nel secolo XIV" Economia e Storia 2 (Milano 1969) 186-190. Aquesta relativa proliferació per a un tema tan concret fa que evitem de repetir tot allò que ja s'ha escrit i remetem al lector als estudis citats.

335 PIRENNE Historia Económica y social de la Edad Media 76

336 PIRENNE Historia Económica y Social de la Edad Media 77

preceptes. Alfons I el 1185 concedia mercat setmanal i també fira (337).

A Cervera, en canvi, hem viscut l'altra modalitat: una concessió posterior i aïllada respecte d'altres documents constitutius.

Les primeres notícies de la fira de Cervera daten de principis del s. XIV, quan el 21 de juliol de 1301, des de Lleida, la reina Blanca, esposa de Jaume II, concedia un "retorn nundinarum" de set dies per la fira de St Miquel que començava la festa de Sant Simó i Judes. La concessió anava acompanyada de la franquesa de lleuda, peatge, mesuratge i d'altres drets pels qui anessin al dit retorn amb mercaderies. La franquesa tenia una vigència de tres anys. Pocs dies després el mateix Jaume II confirmava aquest privilegi (338)

El fet d'atorgar l'esmentada franquesa, i que els de Vilagrassa es queixessin aviat, ens inclina a pensar que aquella era la primera concessió de la fira que rebia Cervera (339)

Per llimar les disputes amb els veïns de Vilagrassa, el 27 de setembre, també de 1301, un altre privilegi versa "sobre lo retorn de la fira antiga (340) com ne fos qüestió entre la universitat de Cervera i la universitat de Vilagrassa" (341) De manera que, amb l'ajustament, Cervera celebrava fira del 24 al 30 d'octubre, i Vilagrassa del 31 d'octubre a l'11 de novembre

337 TURULL "La carta de població de Vilagrassa (1185) i el seu context històric i jurídic", 13-33

338 Miguel GUAL CAMARENA "La feria de Cervera y sus privilegios (s. XIV)" Martínez Ferrando, archivero Miscelánea de estudios dedicados a su memoria (Barcelona 1968), 187 ACA Pergamins de Jaume II s/n Federico UDINA MARTORELL Sugerencias entorno a unas cartas reales cerveninas (Barcelona 1952)

339 Una altra referència propera a mes de Vilagrassa Tàrraga va aconseguir fira l'any 1242 juntament amb la reglamentació que feia referència al govern de la vila atorgada pr Jaume I (AHMT LP 11 referència i transcripció a SARRET Privilegis de Tàrraga, 15). D'altra banda Perpinyà 1313, Vic, 1319, Reus, 1343 Lleida, 1373 (GUAL "La feria de Cervera " 182)

340 La fira de 1301 es considera antiga perquè la reflexió es fa des de l'any 1360 quan es compila el LP

341 AHCC LP 1301 setembre 27-36v-38r. Publicat per UDINA "Sugerencias "

El 31 de març de 1358 Pere III concedeix un altre canvi de dates segons van demanar-li els síndics de Cervera feia uns dies. La universitat desitjava celebrar la fira des de la festa dels apòstols Simó i Judes fins St Miquel i així li ho van demanar al rei tot aprofitant que l'havien d'ajudar econòmicament (342). La concessió reial -immediata- contempla la fira des de Sant Miquel fins un dia abans de Santa Eulàlia, ja al mes d'octubre, i podent-la allargar deu dies com a pròrroga, i deu més en concepte de retorn (343)

Amb la concessió de la petició municipal, la fira de Cervera tornava a interferir, parcialment, la de Vilagrassa i la de Tàrraga. Les queixes d'aquestes dues viles no van ser escoltades, perquè el 1359 Pere III confirmava el canvi de dates de l'any anterior, i mantenia, per tant, la interferència. A més a més, el rei permetia, a partir d'aquest moment, de dictar ordinacions municipals pel bon funcionament d'aquell mercat anual. Aquest nou privilegi era el més llarg i complet dels quatre que s'havien atorgat fins a aquell moment (344)

Tan ampla i definitiva deuria ser aquesta concessió, que no trobem cap altra intervenció reial fins el 1391. Si abans permetia de confeccionar ordinacions, ara Joan I atorga permis als governants locals per a que puguin reunir-se amb síndics i procuradors d'altres viles a tal efecte (345)

Els darrers privilegis referents a la fira daten de 1392. El primer d'ells torna a canviar els dies de celebració al·ludint als inconvenients que ocasionava la celebració establerta el 1358 i confirmada el 1359 per Pere III. Els inconvenients deuen fer referència a la interferència amb Tàrraga i Vilagrassa. Sia com sia, la fira començarà l'1 de novembre i durarà, tot plegat, un mes deu dies de duració deu de

342 AHCC Consells 1358, 27r

343 AHCC Pergamins s/n, LP 1358 març 31 63v 64v ACA Reg Can 1901, 217r GUAL "La feria de Cervera " 7

344 I així ho expressaren els contemporanis que el 1360, redactant el Llibre dels Privilegis deien que aquell de 1359 era el més llarg privilegi de la fira (AHCC Pergamins s/n LP 1359 juny 28, 48r 55r "Aquest es lo mayor e pus bastant privilegi de la fira que haye la universitat e pus clar e ab mes avantatges et ab maior confirmatio e pel qual podem fer ordinaments aytais com s'en profitoses")

345 ACA Reg Can 1900 54v GUAL "La feria de Cervera "

prórroga i deu de retorn (346). El segon dels privilegis té per objecte sancionar els acords fixats entre els paers de Cervera i els mercaders de diferents viles que venien a la fira. Tota la reglamentació de la fira, tècnica, financera, etc... era el resultat d'un consens entre municipi i mercaders foranis que la visitaven (347).

6.2.2. La projecció exterior i la competitivitat

Ja ens hem adonat de la competència que vivien les fires més properes. Evidentment, Tàrraga, Vilagrassa i Cervera es disputaven activament les millors dates de celebració, la qual cosa deuria implicar la presència o l'absència d'un nodrit número de mercaders.

D'una banda hi havia les disposicions reials, potser les més determinants: permís, celebració, duració, etc. i d'altra tota aquella política municipal encaminada a atreure mercaders d'on fos. Els tres nuclis no estaven separats entre ells més de quinze quilòmetres (Tàrraga i Vilagrassa es troben gairebé tocant).

Existia el que podríem dir un proteccionisme del radi d'influència. Els paers no prohibiren mercadejar amb d'altres fires, sinó que pretenien protegir-se de la competència més immediata. La competència econòmica i comercial era constatada amb mesures polítiques. Tant era així que el Consell arribà a prohibir als veïns de Cervera que mercadegessin, compra i venden, en cap mercat o fira que estés dins quatre lligues al voltant de la vila. Amb una pena fixada elevadíssima la decisió municipal estava pendent de sanció reial, però de moment ja havia pres vigència (348). No sabem si el rei va ratificar aquest extrem, en tot cas el que sí va fer es confirmar unes dates de fira a Cervera que perjudicaven les de Tàrraga i Vilagrassa.

Hem de pensar, però, que el relleu de cada fira respecte d'altres es va alternar continuament.

Si pel 1359 la fira de Cervera semblava afavorida, sembla ser que uns anys més tard els mercaders preferien Tàrraga pels avantatges que se'ls oferien. Quan una vila s'havia

346 Els mercaders representats eren els de Perpinyà, Puigcerdà, Camprodon, Berga, Ripoll, Sant Joan de les Abadesses, Sampedor, Olot, Solsona i Cardona (ACA Reg. Can. 1901. 219r-224r, GUAL "La feria de Cervera", 9).

347 Ibidem

348 AHCC Consells 1358. 47v

assegurats una clientela gràcies a les facilitats i franquesses que li atorgava, tendia a restringir-les per augmentar els beneficis. Aleshores calia restablir aquells avantatges que existien en uns acords passats i sancionats (349).

En aquesta triple competència per fer-se amb el fluxe de mercaders i mercaderies, va jugar un paper important Vilagrassa, que havia aconseguit el privilegi de fira molt aviat, juntament amb una generosa carta de població el 1185. En alguns moments es van aconseguir acords institucionals entre les dues municipalitats per intentar que la fira de Cervera no eclipsés la de Vilagrassa. La clau de la negociació era, sens dubte, els elevats beneficis econòmics que reportava al municipi la celebració d'una gran trobada de mercaders. En aquests punts hom observa la coincidència d'interessos entre les classes més dinàmiques de la societat, els mercaders, i els càrrecs del govern local.

En ple període de fira, el 1379, els prohoms de Vilagrassa van proposar al Consell de Cervera que escurcés la duració de la fira per tal de permetre als mercaders que també poguessin assistir a la de Vilagrassa. Es queixaven que la proximitat geogràfica havia fet devaluar la que ells celebraven. La petició contemplava que Cervera realitzés fira des de Tots Sants fins el dia de Sant Martí (350), moment a partir del qual els mercaders podrien traslladar-se a la de Vilagrassa. Segons aquesta proposta, la fira de Cervera, que se celebrava durant tot el mes de novembre, s'escurçava fins el dia 11. Els prohoms de Vilagrassa no eren tan il·lusos com per no saber que caldria alguna compensació. En efecte, a canvi oferien al Consell cerverí el 50% de totes les imposicions de la fira de Vilagrassa. Aquesta compensació desesperada dona senyal del fort efecte que deuria causar la competència d'ambdues fires tan properes. El Consell va debatre la proposta i decidí d'avenir-s'hi després de la fira de Sant Martí: els mercaders podrien anar a Vilagrassa, però no a cap altre lloc. A canvi, la universitat de Cervera es feia amb la meitat dels beneficis de les imposicions recollides a Vilagrassa (351). Aquest pacte, a més, es deuria fer amb caràcter d'urgència: els prohoms de Vilagrassa s'adreçaren al Consell el

349 Els mercaders de Berga que van a fira a Tarrega també vindrien a Cervera "si la vila los fa aquells avantatges continguts en los capitols que fa en temps passat sien stats ordonats ()" (AHCC Consells 1388, 42r)

350 La fira de Sant Martí, o fira d'hivern, va celebrar-se a Cervera fins fa molt temps (aprox. 1970). Sobretot s'hi mercadejaven torrons, fruits secs, mel, etc.

351 AHCC Consells 1379, 43r, 45r

10 de novembre, i dos dies després els paers es feien ressò de la decisió, que deuria entrar en vigència acte seguit

Al marge de la competència pròxima de Vilagrassa i Tàrrrega, ens interessa saber quin radi d'incidència va tenir la nostra fira.

Cervera es trobava en un lloc privilegiat dins els nusos de les comunicacions terrestres del Principat. A Cervera s'hi creuaven dues de les tres principals rutes comercials. La franjigena unia la Catalunya Nova i possava en contacte Valls, Morlànc i Cervera. L'altra important era l'eix Martorell-Lleida i recollia també diverses fires (Piera, Copons, Igualada, Montpau, Tàrraga, Vilagrassa, i Cervera) (352). Cervera, doncs, era una cruïlla de les dues rutes comercials

Des de mitjan fins al final del segle XIV, constantment els paers enviaren prohoms a les viles del Principat per anunciar i fer conèixer la fira de Cervera (353). Els fraires més importants, a jutjar pel destí repetit dels emisaris, eren els de Berga, Camprodon, Ripoll, Olot i Puigcerdà (354). Sembla ser que les relacions comercials es decantaven cap aquesta banda central de Catalunya. No en va éren tots centres tèxtils importants (355). A més a més caldria afegir d'aquella àrea, St Joan de les Abadeses, Sampedor, Cardona i Solsona. Només excepcionalment -o almenys que ho manifesti la documentació- els prohoms anunciadors s'aturaren a Guissona, Anglesola, Bellpuig, Guimerà, Verdú, Ciutadilla, Sant Martí i Copons (356).

Per tant, la tendència al comerç i les relacions extensors i la incidència de la fira, es projectava més a la Catalunya Vella i interior, que no pas, com ha passat després, a l'àrea comarcal i la vessant oest del Principat

352 Manuel SANCHEZ MARTINEZ "Impuls comercial i financer entre el 1200 i el 1350: mercaders i banquers" *Historia de Catalunya* III (Ed. Salvat, Barcelona, 1978), 104

353 AHCC Consells 1358, 40r, 45r, 46v. Aquest any van organitzar-se tres expedicions (una el juliol i dos l'agost) per a anunciar la fira als mateixos llocs

354 AHCC Consells 1358, 40r, 45r, 46v, 1393, 85v, Claverna 1360, 82r, 87v, 83r, 1379, 93r

355 Miguel GUAL CAMARENA "Para un mapa de la industria textil hispana en la edad media" AEM IV (Barcelona, 1967), 109, 168.

356 AHCC Claverna 1360, 87v

L'atracció de mercaders era la clau de l'èxit de la fira. D'una banda perquè l'assistència de mercaders era un incentiu per d'altres; perquè el bullici urbà beneficiava el consum i els ingressos dels cerverins, i perquè -si les franqueses no ho impedien- les imposicions que gravaven el comerç i les mercaderies eren una font important de finançació del municipi.

Però, paradòmicament, el millor motiu per atreure mercaders era atorgar-los-hi nombroses i substancials franqueses, cosa que perjudicava, en principi, els ingressos. Probablement aquesta pèrdua era compensada suficientment per l'augment de visitants, i per la riquesa interna que allò generava.

El procés d'enfranquiment va ser gradual, i cal entendre'l més com una concessió per no deixar minvar la fira, que no pas com una actitud seguida des de bon començament. La crisi i la competència van obligar als municipis a oferir més i més facilitats als mercaders, fins al punt de sacrificar beneficis per no deixar morir la fira. El cas de Vilagrassa amb Cervera del 1379 es pot significatiu.

A Cervera, el 1360 es va començar per fer francs de pes i de lleuda als mercaders forasters que venien a fira (357). Setze anys després la franquesa ja es total però només regeix durant el retorn i a l'allarg, o sia, les dues darreres terceres parts, fins Sant Andreu (30 nov.) (358). El 1379 les franqueses arriben a anul·lar les imposicions de les mercaderies durant tot el període de la fira (359). La mesura, obviament havia de crear tensions amb els mateixos mercaders cerverins que havien arrendat les imposicions esperant fer l'agost en el temps de la fira. En aquest sentit, els esforços per fer venir mercaders (i mercaderies) forànie perjudicava una altra font d'ingressos, i un grup de mercaders locals amb interessos en perill. A la resta de mercaders, en canvi, l'arribada de col·legues de fora els deuria beneficiar.

L'any 1393, després de ser aprovats el 1392 els capítols de la fira, la qüestió de les imposicions estava en primer terme. El Consell insistia en suprimir les totes, excepte la del pa i el vi (dues de les més riques que s'aplicaven prop del

357 AHCC Claveria 1360 101r

358 AHCC Claveria 1376 54r

359 AHCC Consells 1379 37v

50% del total), en temps de fira i fins nadal (360). De manera que aquella franquesa que un dia havia regit només per l'allarg i el retorn, ara s'havia escampat i era vàlida per gairebé dos mesos als mercaders que volguessin comprar o vendre mercaderies. Aquest increment continuat de facilitats a costa de beneficis municipals havia de traslluir necessàriament, les dificultats i la precarietat del moment.

Les facilitats econòmiques, les més importants pels mercaders, anaven acompanyades d'altres atractius més quotidians: l'anunci de que se'ls tractaria amb cortesia i cordialitat, la permisió dels jocs de tafurena i atzar només als forasters (prohibida i penada pels veïns de Cervera durant la fira); l'assistència d'un joglar per la gresca i la festa, i l'assistència d'algun que altre noble per honorar la fira de Cervera.

Podem assenyalar l'episodi de 1376, quan el Consell convidà el noble mossèn Dalmau de Queralt a visitar la fira. Tan distingida personalitat, manà, alhora, a la seva gent que assistissin cada dia amb llurs mercaderies a lesmentada fira. Els de Cervera, agrats, li van fer arribar un cove de peix i un carretell de vi (361). Un noble Senyor simplicava en una activitat pròpia de mercaders. L'episodi, més que social o ideològic, l'entendem com folclòric, tot i que trasllueix ja certa adequació dels feudals a la "nova" vida urbana.

6.2.3. Ordinacions i funcionament intern

La celebració d'una fira precisava, jurídicament, d'una reglamentació reial que ja hem resseguit i d'una ordinació de caràcter local per regular el funcionament intern de la fira. En certa mesura suposava la creació d'un dret mercantil, confeccionant parcialment per mercaders i destinat precisament a les seves relacions comercials. El Consell i el batlle intervenien sancionant legalment aquells ordinaments.

Possiblement des d'un començament ja existiren una forma o altra d'ordinacions locals per regular la fira. La

360 "E que si alcun mercader sirany volra aturar en la vila amb ses mercaderies passat lo temps de la fira e passat lo dit temps, venra baratar scambiar e comprara alguna mercaderia en la dita vila o termes d'aquella, que no sie tengut de paga imposicio () la qual franquesa sie feta als dits mercaders cascun any entro en la festa de Nadal () los compradors de les dites imposicions no duxer haver ne demanar deguna smena ne la vila los en sie en res tenguda" (AHCC, Consells 1393-14v)

361 AHCC Clavera 1376-51v

qüestió de la tafureria, per exemple, apareixia regulada per una decisió ordinària del Consell poc abans de començar la fira l'any 1332 (362), tot i que un privilegi reial de 1323 la prohibia tant en temps de fira com en un altre temps (363). Però el cert és que només s'han conservat les ordinacions o capitols de 1392, publicades per Miquel GUAL CAMARENA. Això no obstant, la documentació tradueix tant una actitud promptament reguladora, com referència a l'existència d'un cos sencer d'ordinacions de la fira. Del 1358 tenim una breu notícia en aquest sentit. El Consell havia elegit vuit prohoms de Cervera per redactar les ordinacions necessàries per la fira. Els elegits foren personatges influents en la vida política de la vila que en altres ocasions trobem en els càrrecs de paers i consellers. Es tractava d'Arnau de Mecina, Bernat Gili, Borraç de Llorac, Jaume Porta (mercader), Pere Miró (mercader), Berenguer de Castelltort (mercader), Francesc zes Cases i Bernat d'en Bru (364). El 1373 es manifesta que ja hi havia unes ordinacions passades confirmades pel rei, els paers i el batlle, les quals regiren aquell any en no haver-se'n confeccionat de noves (365). Tres anys després ja s'havien fixat uns nous capitols entre mercaders de Berga, Ripoll, Camprodon i Puigcerda i el Consell de Cervera. Aquest reglament era un document consensuat entre síndics de la Paena i mercaders que s'havien estat reunint a la vila de Berga equidistant per a tots els implicats. Totes les despeses dels desplaçaments i les reunions corresponien a càrrec de la universitat de Cervera.

No tenim coneixement directe del contingut d'aquestes ordinacions, però l'anotació de les despeses que ocasionà ens en dona una lleugera idea. A més a més del que costa els trasllats dels síndics, també hi constaren altres càrrecs. Un "trompador" d'Agramunt durant tots els dies que toca el que costava fer sonar el Seny major tots els dies de festa i diumenges de fira dues persones per la vigilància nocturna (o llenya per foc per combatre el fred) (366), el salari dels joglars que animarem la fira amb trompetes, flautes i altres divertiments al sots batlle per la murga de la teina que havia tingut aquells dies, etc. Amb motiu de la fira bona part del carrer era entramat i cobert.

362 AHCC Consells 1332 1333 29r

363 AHCC Pergamins s.n. LP 1323 octubre 28 29r 29v

364 AHCC Consells 1358 9r i full sol s.n.

365 AHCC Consells 1373 31v

366 La vigilància de la fira també estava contemplada en les decisions del Consell el 1332 tot i que no s'inclouessin dins d'un cos sencer d'ordinacions (AHCC Consells 1332 1333 29r Claveria 1333 40r)

per damunt, tot i que la neu obligà a repetir l'operació, en la qual hi intervingueren un rianya, dos homes i el venedor dels rams. Unes altres despeses eren pels corredors jueus d'uns mercaders castellans i de Lleida que estant de fira a Tàrraga no es decidien de venir a Cervera. Al final, però, la intercessió va ser afortunada. Allò que va endur-se més diners va ser retornar una part de les imposicions als respectius arrendadors que es queixaren de les franqueses als mercaders que els perjudicaven. També s'anuncià que amb motiu de la fira la universitat va haver de dictar noves i diverses ordinations "zo es del vestir de doll e de no portar orlle" Fet i fet, les despeses de la fira van costar aquell any 2 409 sous a la universitat (367)

En aquests mateixos capítols de 1376 havia una clàusula de cabdal importància pels mercaders que venien a la fira, que es va mantenir en els capítols de 1392 "que si ells (els mercaders) durant lo temps de la fira venien res a deguna persona e no u podien haver, que la universitat fos tenguda a pagar aquella quantitat" (368) El Consell assumia la garantia dels deutes impagats, afegint així un incentiu més als mercaders foranis perquè incloguessin la fira de Cervera en la seva ruta

La celebració de la fira a Cervera era un veritable esdeveniment que transformava la vila durant un temps. El paisatge urbà humà era ben diferent al de la resta de l'any. Això es va accentuar segons les referències documentals cap a les darreries de segle

El 1358 tot just es parlava de la disposició dels productes, que s'han de vendre cada un al seu lloc. Els mateixos paers, amb el notari del Consell dirgien de viva veu aquell any- les operacions. El 1360 ja tenim notícia d'algunes petites obres i feines de cara a l'arribada dels mercaders. Però són les referències de 1393 les que ens il·lustren millor en aquest sentit

Pel mes de juliol ja començaven els primers preparatius tot vetllant l'estat de les instal·lacions que acullien els mercaders. Els "obrers" o encarregats municipals dels adobs i treballs d'urbanisme o construcció començaven a treballar per l'agost. Havien d'arreglar carre's, albergs, porxos i murs en mal estat perquè ningú no prengues mal els dies de la fira. Quan encara faltaven dos mesos llargs per començar-la, alguns veïns es preguntaven si haurien de tornar a deixar les seves botigues als mercaders foranis o bé serien uns altres

367 AHCC Claveria 1376 86v 90v

368 AHCC Claveria 1376 96v

"(...)per alguns mercaders que l'any passat vingueren a la fira, ab alguns prohomes de la vila elegiren e ordenaren alcunes botigues que alguns singulars de la vila deuen e son tenguts de fer per als mercadersqui vinian a la dita fira los anys vinents E com en les dites botigues se deyen fer alcunes mostres segons es ordonat e en surt posat()"

Davant dels interrogants i les necessitats, el Consell decidí:

"()que sie feyta crida que tots aquells que deuen fer botigues [lies] e mostres, les hayen fetes d'ací per a Santa Maria de setembre propuiment certs prohomenes que en nom de la vila fazensemblant a emprament per los vehinants segons l'any passat fo fet()"

i que s'hi impliquessin els veïns que l'any passat no hi havien intervingut

Els manobres que feien les obres als albergs i botigues pels mercaders no tenien gaire clar qui ho hauna de pagar o bé el Consell o bé els propietaris de l'immoble. El Consell havia comunicat que ho pagaria qui li pertoques i que del contrari intervindrà amb penyores. Cal entendre doncs, que a més de deixar la casa, els veïns també havien de pagar les obres que s'hi feien per ordre del municipi, i en benefici dels mercaders (369). És possible que, en aquest sentit, la fira esdevingués una càrrega per algun sector social mentre que un altre s'hi esmerçava en potenciar-la. L'interès del Consell convergia amb l'interès dels mercaders, la qual cosa es remarcable.

6.2.4. Les mercaderies

Tret dels capítols de la fira de 1392 no tenim cap altre ordinament local que ens informi directament del que es mercadejava a la fira de Cervera. Però algunes notícies aïllades insinuen que la draperia era el producte més important.

La referencia a unes ordinations de 1358 ja indica la proporció preponderant que va prendre la compra i venda de draps. A més a més, aquell any hom podia trobar articles de metal·lúrgia, com espases, llances i coltells, articles de pell amb els sabaters, cuiraters i pellers, calderia amb els ferrers, i el safrà, que no podia faltar. Cada venedor havia d'instalar

369 AHCC Consells 1393 18 VII 78v 18 VIII 84v 86v, 25 VIII, 89v

se en un lloc determinat del producte. També s'indica que els draps havien d'exposar-se fora dels obradors, perquè els compradors els poguessin veure (370).

L'any 1360 la importància dels draps sembla evident. El Consell va afavorir-la institucionalment, fent francs d'imposicions els mercaders de fora que vinguessin a comprar o vendre draps a l'engròs. S'entenia que aquells draps forasters que duien mercaders de Perpinyà sobretot no arribaven fins Cervera sense aquelles franquícies. Aquest privilegi sols afectava Perpinyà, Puigcerdà, Berga i Ripoll (371).

Es possible que dins l'oferta dels fraires també s'hi incloguessin les bèsties, a més a més d'altres productes (372).

6.2. La fira de Cervera a finals del s. XIV

Com ja hem dit el document medieval més complet sobre la fira de Cervera són els capitols que Joan I va aprovar el 1392, i que regulaven les relacions entre el municipi i els mercaders. Es tracta, de fet, d'un document tècnic de dret mercantil, elaborat en part per mercaders i destinat a les activitats pròpies d'aquests mercaders.

Aquests capitols han estat publicats i estudiats per Miquel GUAL (373). Seria absurd estendre's-hi molt sense aportar res de nou, motiu pel qual remetrem al lector a l'esmentat treball.

GUAL no exagerava quan confirmava l'exceptional interès que tenen aquests capitols per llur importància i extensió. Alguns dels preceptes ja els hem anat veient poc a poc en anys anteriors. Però allò que eren decisions del Consell, comentaris dels clavans, o referències a d'altres ordinacions, ara esdeven tot un conjunt homogeni confeccionat en consens entre autoritats locals i mercaders, i amb la sanció de batlle i el rei.

D'acord amb els nous mètodes comercials s'estipulava la possibilitat d'un pagament posterior a la compra-venda, fet que es completava amb la responsabilitat que premia el Consell de

370 AHCC Consells 1358 50v

371 AHCC Claveria 1360 93r 94r 94v

372 El 1376 Pere Cortes, notari de Cervera, comprava un mul a Berenguer de Sotsrech de Ripoll per 30 florins (AHCC Claveria 1376, 96v)

373 GUAL "La fira de Cervera" 181-196

perseguir probables deutors, i satisfer fins i tot aquells deutes impagats

Igualment interessant és l'existència d'un tribunal que entenia en causes que alteressin el normal desenvolupament de la fira. El *ca* formaven quatre mercaders no sospitosos, elegits la meitat pels paers i mercaders de Cervera i l'altra meitat pels mercaders i visitants de fora.

Dins l'àmbit de les institucions cal esmentar la presència de la figura del corredor i de l'hoste (374) com a integrants de la pràctica comercial medieval.

Notans i escrivans abundants en les comunitats urbanes, també hi són presents quan s'estipula els salans que cobraran pels documents que redactessin en funció de la quantitat de la transacció.

En els capítols que tracten els productes el document es fa ressò dels draps i el safrà. Sembla ser que eren els dos productes més importants de la fira de Cervera.

Les poques referències que hem anat veient i aquesta ullada dels capítols de 1392 semblen indicar-nos que la fira de finals de segle gaudia de bona salut i suposava un moment especialment intens d'activitat mercantil. L'abundància de franquesses potser amaga la competència d'altres llocs i una miva del consum que volia compensar-se amb privilegis perquè aquells mercaders continuessin assistint a Cervera. La vila era un centre urbà dinàmic on els mercaders deuien ser un element important en l'entramat social, econòmic i polític del municipi.

La llunyania dels mercaders que hi venien i el caràcter dels ordinarments de 1392 donen un relleu especial a la fira de Cervera, desterrant la imatge d'un mercat local o comarcal i fent-nos creure en un centre de més abast.

374 Miguel GUAL CAMARENA "El hospedaje hispano medieval. Aportaciones para su estudio" AHDE LXXII (Madrid 1962) 527-537 i del mateix autor Vocabulario de comercio medieval. Colección de aranceles aduaneros de la Corona de Aragón (siglos XIII y XIV) (Barcelona 1976).

7. ORIGEN I MOVIMENT DEL CAPITAL URBA

El fluxe de capitals que arriben al municipi i intervenen en la seva finançació és un tema que ratlla la Hisenda local. Més endavant entrem de ple en algun aspecte cabdal com és el dels censals i violans igual com ens vam plantejar la duplicitat d'interessos en el tema de les Imposicions, ara el cas es repeteix amb aquell tipus d'inversió i de renda. Tot i conformar els censals i violans un dels pilars fonamentals de mobilitat de capital a la ciutat, l'exposició d'aquesta problemàtica caldrà trobar-la al capítol VIII, dedicat íntegrament a la HISENDA MUNICIPAL. No obstant, hem mantingut sota aquest epígraf referent a l'origen i moviment de capitals, altres modalitats d'injecció econòmica a la ciutat amb el ben entès, però que el seu estudi estaria coix si no es recordés d'incloure-hi l'anàlisi de la venda municipal de censals i violans.

L'origen, l'existència i la magnitud dels capitals que es mouen a Cervera, són uns aspectes importants per a entendre el caràcter econòmic de la vila, la seva composició social, i, en definitiva, la incidència de tots aquests elements respecte els òrgans de govern municipal.

Com és normal, no tothom que tenia capitals els invertia en comprar censals o violans així com tots aquests inversors no necessàriament eren propietaris de grans sumes de diner.

Les inversions més productives i l'existència de capitals actius, sens escapa que només utilitzem documentació municipal, real i parcialment notarial.

De totes maneres hi ha d'altres activitats que expressen l'existència individual de capitals representatius. Identificar aquests subjectes es el que pretenem en aquest breu epígraf.

7.1. Causes pies

Un interessant volum sobre la distribució d'almoïna entre els pobres de finals del s. XIV en endavant ens ofereix alguna informació que completa allò que ja sabem. En aquest cas es tracta d'una iniciativa pia de caràcter particular i al marge de la institució de l'almoïna municipal.

Francesc de Comabella, notari i hereu universal dels béns de Ramon Serra mercader de Cervera era l'encarregat

d'administrar els 2.000 sous censals anuals que rebia destinats a distribuir pa entre els pobres, i els 2 000 s per vestir-los. Ramon Serra, al marge del que ja hem comentat d'ell, rebia anuament encara 4 000 sous més en rendes, la qual cosa suposava haver invertit un mínim de 48000 s. Aquests censals no eren de Cervera, sinó que arribaven de Berga, un, i de Lleida els altres tres, tots a parts iguals (375).

El volum de les rendes era tan alt que el mateix testament ja expressava la necessitat que el Consell elegís cada any dos prohoms per rebre i administrar aquells interessos (376)

Una altra fortuna important deuria ser la del també mercader Berenguer Castellort, fundador de l'hospital que va dur el seu nom. El 1393 el Consell discutia la ubicació més idònia d'aquell servei sanitari (377). Sense que ens consti cap quantitat de diners és de suposar que l'empresa implicava una deixa substancial. Berenguer de Castellort pertany al llistat de màxims rendistes amb un violari datat el 1372 que li generava 700 s pels 4 900 que havia invertit. Va ser paer els anys 1359, 1364, 1369 i 1375 (378), i també un dels mercaders que més imposicions va arrendar durant més temps (des del 1354 fins 1389) i de les més importants (379).

7.2. Préstecs i manlleutes

La quantia dels préstecs que alguns singulars de la vila van fer al municipi és un altre indicatiu de l'existència de capitals importants a Cervera.

Si resseguim els capitals coneguts en els censals i violaris, aquells voltaven els 12 000 sous. Els préstecs i les manlleutes, en canvi, eren sempre de quantitats inferiors. Això no ens ha de perjudicar a l'hora de cercar quins foren els més voluminosos.

375 AHCC Censals 1377 66v 67v

376 AHCC Consells 1393 13v

377 AHCC Consells 1393 18r

378 AHCC Claveria 1360 5r 1363 2r Pahers, Claveria 1376, 1r

379 DURAN I SANPERE dedica tot un epígraf a la vida i obra del llinatge de Berenguer de Castellort (DURAN Llibre 228 238)

Per seguir algun criteri, anotarem aquells préstecs que superin els 1.000 sous o presentin alguna característica especial (380):

		sous	interès
1333 Bernat d'Ivorra	notari	1000	
Pere çel Oim	pintor	1000	+ 30
Ferrer de na Burguesa	mercader	3000	
Ferrer de na Burguesa	mercader	2768	+ 300
1337 Jaume Vil·la (el germà de)	mercader	3000	
Berenguer de Castllo	Senyor	5000	
Jaume çà Guari·a		2000	
Pere Miró (St. Coloma)		2000	
Penco de Vilator		1000	
1360 Bernat de So (Talavera)	Senyor	10000	
1372 (Clavan)	mercader	8000	
1376 Berto Bontill (m)	mercader	3000	+ 300
1378 Guillem de Guirerà	Senyor	20000	2000
1379 Guillem de Guirerà	Senyor	5000	+ 500
1380 Guillem de Guirerà	Senyor	10000	+ 1000
1380 Bertran dels Arcs (Canos)	Senyor	4904	
1381 Jaume çà Cirera (Lloberola)	Senyor	6050	

Seguint la tendència que ja hem advertit abans són els senyors feudals i els mercaders, sobretot els qui acostumen a presentar els capitals més alts. Aquests feudals no acostumen a viure a Cervera, sinó al lloc de llur jurisdicció, que sovint és una vila o lloc petit pròxim al centre d'atracció que és Cervera. En valors absoluts són aquests senyors els qui deixaren quantitats més altes (10 000, 6 000 i 5 000 s.).

Com en d'altres ocasions algun notari i/o jurista també entra en aquest grup prepotent econòmicament. Igualment ens fixem en l'absència de representants dels oficis i l'artesanat. El sector punter de la producció deuria ser la draperia i la plantació de safra. Ambdues activitats tenen el mercader com a promotor. Cap altre sector productiu no manifesta capacitat de préstec. No deixa d'estranyar-nos la presència d'en Pere çel Oim pintor. Un altre homònim seu ens consta com a hortala el 1388.

I recalcar una vegada més que el fluxe financer que ve de l'exterior de la vila no es gens menyspreable. En aquest cas no es tracta de Barcelona, sinó de la rodalia més pròxima: Sta. Coloma de Queralt, Jorba, Talavera, Canos i Lloberola.

380 Totes les dades i referències que s'expressen provenen dels volums de Consells i de Claveria de l'any corresponent (AHCC).

7.3. Arrendament d'imposicions

L'arrendament d'algunes imposicions pressuposava el desembossament inicial d'elevades quantitats de diner. D'altra banda el Consell acostumava arrendar aquest servei a personatges que ofenssin solvència econòmica en el preu fixat

Ressegur la documentació del clavarí ens permetrà veure quines persones van ser les que invertiren capitals més elevats. La compra o arrendament d'aquest servei ho considerem una activitat econòmicament productiva ja que la inversió inicial de capital permetia incrementar els beneficis en un període màxim d'un any. El caràcter rendable d'aquesta inversió, d'altra banda, ja limitava el grup social, motiu pel qual es d'esperar trobar-hi una influència massiva de mercaders. Invertir en les imposicions ja implicava l'existència d'un capital inicial, per bé que de vegades molt modest. Per tal d'identificar els qui tenien els capitals més rellevants, hem establert el criteri de seleccionar aquells individus que invertien un mínim d'uns 4.000 s aproximadament, bé a títol personal, bé sumant esforços en companyia. En la relació no hem repetit els noms, sinó que els hem anotat l'any que la inversió fou superior. D'igual manera hem sumat els capitals més importants que un sol individu invertia el mateix any (381)

any	noms	orig social	inversió
1337	Pere TALLADELL		3255
	Pere NOGUERES	mercader	3255
1355	Bernardó PERACAMPS	mercader	4000
1360	Pere SERRA	mercader	10200
1363	Jaume MORAGUES		5100
1372	Pere CASTELLET	carnicer mercader	21500
	Bernat OSTALERS		6700
	Andreu CAVALLERA	mercader	15000
	Pere MIRO	mercader	15000
1373	Pere de ROCAFORT	mercader	5200
	Francesc ROCAFORT		5200
	Pere DAN	notari	7500
1376	Arnau MIRO	mercader	8500
	Pere PRAT	mercader	4670
	Guillem PUJALT	mercader	12270
1378	Guillem LAMBART	mercader	6470
	Jaume MIRO	mercader	6470
	Arnau RIJDOVELLES	mercader	4600
1379	Ramon DAN	pell	9500
	Pere VERGOS	mercader	6550
	Ramon VILAR		6550
1380	Guillem MAGER	mercader	10100

381 Tota la informació prove dels volums de Claveria dels anys corresponents (AHCC)

	Mateu VALL	-	4670
1381	Antoni TOTO	mercader	7120
	Pere GILABERT	mercader	7120
1383	Bernat FOIX	mercader o metge	5140
	Miquel MORRENYA	apotecari	5140
	Ramon PERE	mercader	7860
1384	Galceran MANFESA	Senyor	9500
	Pere ROQUETA	mercader	6000
	Antoni VILAR	mercader	6000
	Bernat OLLER	mercader (?)	?
1385	Pere TALLADA		5000
	Ramon SOLSONA	apotecari	5000
1389	Nicolau VERGOS		23000
	Berenguer CASTELLTORT	mercader	18500
	Bernat MIR		10900
1395	Bernat MANRESA	mercader	17000
	Ramon CAVALERA	savi	13100

RESUM

mercaders	22 24	56.4%	61.5%
carnicer	1		2.5%
notari-savi	2		5.2%
pell	1		2.5%
medicina	2 3	5.7%	7.6%
Senyor	1		2.5%

TOTAL 39

És evident que són els mercaders qui dominen aquesta inversió, i per tant els qui manifesten capitals substancials. Alguns són més importants encara que el capital inicial emprat per comprar censals i violaris.

La representació social es restringida com de costum. A més a més dels mercaders, ens trobem amb notaris i juristes amb un Senyor feudal amb un carnicer (que també es mercader) amb un artesà de la pell i amb dos o tres membres a la medicina (metge i apotecaris).

El percentatge de mercaders mòbil entre el 57% i el 61% podria ampliar-se si desxifressim els orígens socials d'alguns altres individus.

De totes maneres podem dir que aquests mercaders en actu per diferenciar-los dels essencialment rendistes, també són posseïdors de capitals. Berenguer de Castellort (18.500 s), Bernat de Manresa (17.000 s), Andreu Cavallera (15.000), Pere Miró (15.000), Pere Castellet (21.500). Simptomàticament, la relació de mercaders arrendadors d'imposicions (o els més importants

d'ells) i la de màxims censalistes no coincideix pas gaire. Això ens manifesta dues actituds contràries dins el grup dels mercaders: els qui esmerçaren capitals en rendes vitalícies, i els qui els esmerçaren en inversions productives. Uns i altres, però, tenien capitals -que destinaven de forma diferent- ben importants.

Excepte Ramon Dan, del ram de la pell, els artesans continuen sense figurar en aquest grup. Probablement l'artesà que prosperava passava a dedicar-se, sobretot, al comerç (382).

7.4. Els jueus prestadors

Per acabar amb les referències documentals sobre l'existència i moviment dels capitals urbans ens centrarem molt breument en la importància financera dels jueus prestadors (383)

El volum de claveria de 1333 es fa ressó d'un seguit de deutes que, tant singulars de la vila com el propi Consell, havien contret l'any anterior (384)

382 LOPEZ La revolució comercial en la Europa Medieval 185-187

383 La importància prestamista dels jueus pot veure's a les obres d'Ytszak BAER Historia de los judios en la España Cristiana (ed. castellana, Madrid, 1981) i als nombrosos treballs de David ROMANO entre d'altres. El repartó del subsidio de 1282 entre las aljamas catalanas. Sefarad 13 (Madrid, 1953) 73-86, i del mateix autor una actual visió metodològica a "La historia dels jueus a Catalunya: problemàtica i perspectives", Revista de Catalunya 3 (Barcelona, 1988), 60-72. D'àmbit més localitzat són particularment interessants Immaculada OLLICH "Aspectes econòmics de l'activitat dels jueus de Vic segons els Liber Iudeorum (1266-1278)", Miscel·lania de Textos Medievals (Barcelona, 1985) i Montserrat CASAS NADAL "El Liber Iudeorum de Cardona (1330-1334)", Edició i estudi, Miscel·lania de Textos Medievals (Barcelona, 1985)

384 AHCC Claveria 1333 3r-4v

Els deutes i els prestadors eren els següents (385)

	cabal i guany	interessos	%
Astruch Suyllan Coffen	1404 s.		
Samuel za Porta	4725 s	230	4d /II
Samuel za Porta	3900 s		
Salomo N'Azan	5000 s	828	4d /II
	1350 s		
Adret Daviv	5200 s		
Morse N'Azan	2920 s	inclòs	7d /II
Vives de Camprodon	724 s		
TOTAL	26281 s		

Hem de considerar aquesta suma força elevada ja que ens trobem al començament del s. XIV, quan la conjuntura econòmica i financera era encara diferent a la dels anys finals. La xifra de 26.281 sous no és gens menyspreable. Per tenir una referència podem dir que el pressupost municipal de 1337 rondava els 70.000 sous (386)

Els préstecs relacionats només són aquells que ja havien vençut i que es renegociava llur vigència. Probablement el volum del capital deixat pels jueus prestadors era superior, però la nostra documentació no ho recolleix. Els préstecs s'adreçaven generalment a particulars, i per tant els contractes edevenien privats.

Després d'esmentar l'existència i importància d'aquesta font de capital, cal advertir que tots els jueus relacionats eren de Tàrraga, i no se'n troba cap de Cervera. En aquest sentit, doncs, el fluxe financer ve de l'exterior. Segons DURAN i SANPERE la presència de jueus a Cervera està documentada des de

385 Les notícies sobre aquests mateixos deutes apareixen una mica diferents en els volums de Consells (1332-1333) sense alterar, però, per res el fons de la qüestió. Pels jueus de Tàrraga pot veure's l'opuscle de Josep M. LLOBET "Algunes notícies sobre els jueus de Tàrraga (1303-1486)" (Lleida, 1985). Per a un detall sobre els préstecs en aquells anys Max TURULL "La hisenda i el sistema financer de la Paeria de Cervera. Els ingressos del Consell (1331-1333)" Lleida XLVII (Lleida, 1986) 443-478.

386 Concretament les entrades per l'any 1337 arribaven a 74.617 sous i 8 diners i les sortides a 68.584 sous i 8 diners (AHCC Claveria 1337).

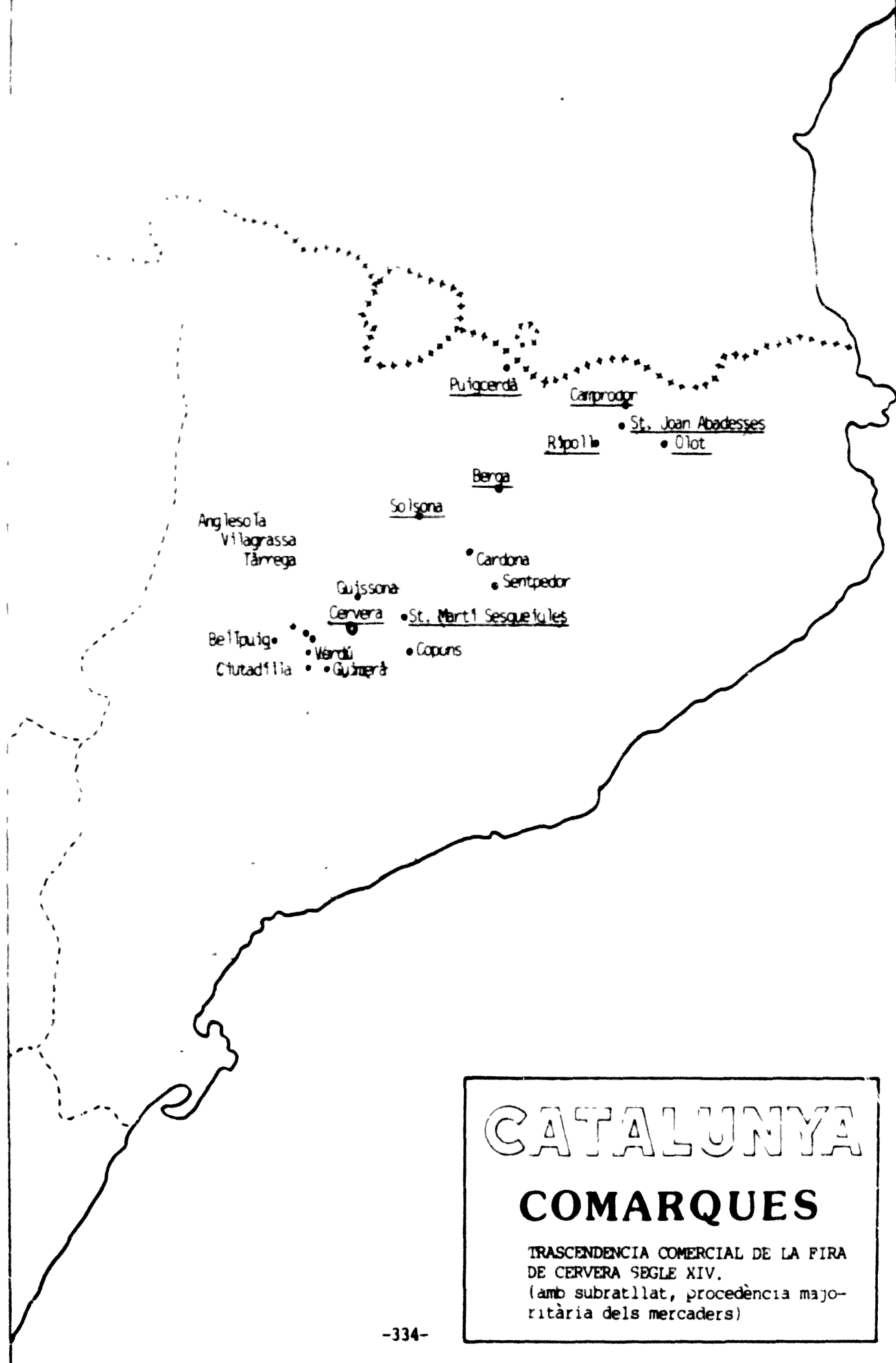
1280 (387). La comunitat jueva a la vila devia créixer com ho podem creure per les mesures adoptades pel monarca el 1328 augmentant els límits del call. Pel mateix temps, el 1323, es pot dir que Cervera ja gaudia d'escola de jueus (388), ampliada el 1385 amb el suport reial (389). Però aquestes notícies no ens donen informació comparativa vers la veïna vila de Tàrraga, que segons algunes fonts sembla ser que tenia una aljama d'allò més poblada.

Cap notícia no ens explica perquè no apareixen jueus de Cervera. Qualsevol hipòtesi és una mera suposició.

387 DURAN Llibre 348

388 A RUBIO I LLUÇ "Notes sobre la ciència oriental a Catalunya en el XVIe segle" EUC III (Barcelona 1909) 390

389 DURAN Llibre 365 AHCC Fons Dalmasas volum sol

CATALUNYA

COMARQUES

TRASCENDENCIA COMERCIAL DE LA FIRA DE CERVERA SEGLE XIV.
(amb subratllat, procedència majoritària dels mercaders)

CONCLUSIONS:

Les primeres referències d'interès pel que fa a l'activitat econòmica de Cervera són del segle XII. El 1136 i 1186 es fa esment a les mesures que s'utilitzaven al mercat de Cervera, amb la qual cosa sembla entendre's que a la vila ja s'hi celebrava una reunió comercial certament interessant durant aquells primers anys, i que les mesures que s'utilitzaven al mercat eren un punt de referència. Quan tot just feia cent anys que els primers colonitzadors havien arribat a aquell lloc, Cervera ja esdevenia un centre regional d'intercanvi mercantil. L'excedent de la rodalia més rural tenia així una incipient via per canalitzar la seva producció i intercanviar-la amb d'altres productes.

Aquest primer mercat que ultrapassava el caràcter estrictament local, va ser potenciat directament i indirecta pels comtes-reis catalans fins que més endavant va prendre volada pròpia

La dinamització econòmica de la vila va anar acompanyada per un progressiu canvi en els "estatuts jurídics" dels seus pobladors Ramon de Cervera primer (1197), i Pere el catòlic després (1209), enfranquien aquells habitants d'alguns dels mals usos vigents fins aleshores. En termes generals la vila de finals del segle XIII ja deuria ser un centre relativament important, el 1294 s'aconseguia un privilegi de protecció del mercat, i des de 1307 els veïns de Cervera rebien unes franqueses sense precedents per a mercadejar per totes les viles i ciutats del Principat

L'activitat econòmica de la vila, tot i el seu caràcter urbà, es deuria centrar en la producció agrícola. En aquest sentit, l'aigua era un bé necessari i escàs en aquestes contrades que va merèixer una atenció especial. L'aprofitament de l'aigua a partir dels torrents de la comarca va ser motiu de conflictes que tenim documentats des de començaments del segle XIV. En successives ocasions es van contraposar els interessos directes de Cervera i de les comunitats de l'entorn (Pallerols, Sant Antolí, Montpaó, Rubinat, Timor i Sant Pere dels Arquells) per l'ús d'una aigua que era regalia dels comtes de Barcelona. Els molins fariners, els molins drapers, la papereria, els horts, i l'ús domèstic, eren motius suficients perquè es fes necessària la intervenció reial per solventar un conflicte entre Cervera i el seu entorn rural. D'altra banda, els intents repetits d'explorar les fonts dels voltants de Cervera manifesten la carestia crònica d'aigua que va patir la comunitat.

Pel que fa a l'explotació agrícola tot sembla indicar que va predominar, i amb diferència, el cultiu del raim. Aquesta és la impressió que es treu ja de les poques referències documentals dels segles XI i XII. La major abundància de

documentació posterior confirmarà totalment aquella primera imatge. El Consell es va mostrar totalment compromès respecte la producció vitícola de la vila: elecció de vinyògols, organització i limitació del temps de verema, i diversa reglamentació a fi i efecte de garantir ma d'obra suficient, seguretat viària i urbana, i entreteniments pels forasters. Però sobretot el govern municipal va mantenir una política econòmica totalment proteccionista. Només quan la producció local s'havia exhaurit, i en casos extraordinaris de carestia, s'autoritzava la venda i introducció de vi de pobles de la rodalia. La producció vitícola anava tota destinada al consum en el mercat local o comarcal.

La producció de cereal no va mereixer en absolut tanta atenció, ni per part del rei ni tampoc del mateix municipi. Tot ens fa pensar que mai no va arribar a ser i ens referim al nucli urbà estricte de Cervera, no a la rodalia més pròxima- el conreu principal. És significatiu que la documentació es refereixi sobretot a l'assortiment de gra, i no a la seva producció i venda. És possible que l'assortiment de blat s'efectués a partir de la producció dels pobles de l'entorn a través del mercat organitzat, però els registres d'imposicions no delaten nivells massa alts en el concepte del blat per a moldre.

En canvi el conreu de safrà va prendre una considerable importància. Qui més qui menys, molta gent representants de sectors socials ben diferents, tenien plantacions de safrà. L'atenció que hi dedicà el Consell, la quantitat de productors documentats, l'elevat valor de la imposició d'aquest producte, i la desproporció entre producció local i necessitats de consum, ens fa pensar que Cervera i la Segarra podria haver estat un important mercat safraner de caracter regional. La hipòtesi que el rendable conreu de safrà va prendre el lloc al conreu de cereal, fent considerablement vulnerable aquella estructura del camp, s'ha de prendre en compte en circumstàncies de carestia de gra. L'equilibri entre un centre urbà i la seva rodalia rural a través d'un mercat regional és l'element que pot corregir aquella estructura viciada.

Altres conreus van ser totalment secundaris però no inexistent. Ultra l'abundància d'horts dedicats a l'autoconsum familiar característics en aquestes societats pre industrials, també hi ha senyals de producció d'almetlla i altres fruits (possiblement codony, oliva, figues,)

La producció ramadera, o en tot cas l'assortiment de carn, va ser una altra constant en les preocupacions del Consell. La institució municipal, no només va intentar garantir l'assortiment, sinó que va intervenir directament en aspectes importants de la ramaderia: el control de preus i de qualitat, evitar la formació d'"oligopolis" (que de fet eren gairebé monopolis) de ramaders, i la protecció de la producció local. Les notícies que coneixem indiquen que la producció local era

insuficient i que de vegades el municipi depenia, per a l'aprovisionament, de ramaders/mercaders de fora de Cervera. Aquests ramaders, que deuien ser un grup social relativament potent, van tenir friccions contínues amb els pagesos i propietaris d'horts que se sentien perjudicats per les destroces dels ramats, i també amb el Consell respecte els preus de la carn i les agrupacions circumstancials dels ramaders

Pel que fa a la producció manufacturera, no hi ha dubte que el sector més important va ser el tèxtil. Cervera reunia un seguit de requisits necessaris per a que hi prosperés una indústria drapera important: hi havia els capitals suficients per satisfer les inversions necessàries; ma d'obra urbana i amb un entorn poblat que oferia capital humà potencial, cursos d'aigua no gaire abundants però suficients pels molins i les tinyeries; proximitat als centres productors de matèries primeres (Aragó, Lleida, Santes Creus, Poblet), vies de comunicació de llevant a ponent i de nord a sud, i un mercat regional que calia abastir. Amb aquests requisits prèvis, l'impenta reial primer, i municipal després, va ser decisiva. Des de finals de segle XIII apareixen les primeres mencions a drapers cerverins i el 1320 ja tenim redactades unes ordinations de la draperia força precoces. Però la creació d'una infraestructura consistent per a desenvolupar una indústria de la llana va ser obra del segle XIV. L'existència d'una tinyeria era la instal·lació determinant i la més costosa econòmicament. L'autorització reial dirigida no als mercaders sinó als magistrats locals d'aixecar una primera tinyeria el 1330, va ser el primer pas molt important pel desenvolupament futur. Més tard, per iniciativa privada, s'instal·laria un molí draper, i el 1344 es construïen noves tinyeries que acompanyaven aquella única de 1330. Aquestes tinyeries que funcionaven en règim de monopoli, actuaven per a la coloració de teixits de tota la vegueria de Cervera. Un nou privilegi reial el 1357 ratificava el funcionament de les tinyeries existents i optimitzava el seu us a través de la regulació de l'aprofitament de la fusta, aigua, i immobles

Pero aquest desenvolupament draper a Cervera va tenir una transcendència social que es traduí a les institucions. El 1333 i de nou el 1344, amb la possibilitat de reprimir el luxe en el vestir, es van confrontar els interessos diferents d'una banda els de la indústria tèxtil local, favorables a l'ordinació que prohibís el luxe, i d'una altra banda els interessos de mercaders i drapers que comerciaven teles de luxe, juntament amb aquells membres de la classe social més elevada per a la qual el vestir era un altre element de diferenciació social. Una solució de compromís el 1330 sembla indicar el predomini del segon sector social, mentre que el 1344 va aprobar-se formalment l'adopció de les mesures restrictives, la qual cosa pot ser indicativa de l'ascens polític i social dels drapers i mercaders interessats amb la indústria local.

El mateix procés intern de manufactura de draps comportava, per les condicions tècniques amb què es treballava, unes relacions laborals i econòmiques jerarquitzades. Els drapers eren els empresaris, promotors i comercialitzadors del producte: eren els propietaris dels draps, eren els qui ocupaven i donaven feina als altres artesans que intervenien en el procés, i com a propietaris del drap eren els qui el comerciaven quan estava totalment manufacturat. Paraires i teixidors estaven per sota d'aquest esgraió. Els primers tenien una ocupació mecànica o manual, però actuaven de coordinadors del subprocés de preparar la llana. Els teixidors eren treballadors especialitzats amb estris propis, però sotmesos al capitalista que era el draper. En els centres urbans més actius aquesta relació es va trencar al segle XV. Els drapers es van dedicar a la importació i comerç de draps de luxe i van abandonar el paper de promotors de la indústria local, la qual cosa va provocar l'ascens dels paraires tant dins del sector com també en els òrgans de govern municipal.

Per tant hem de considerar que a Cervera es va desenvolupar, a partir del segle XIV, una indústria tèxtil important que es va convertir en un dels sectors productius més actius en el conjunt de les activitats econòmiques urbanes. Aquesta indústria tèxtil local, prospera i activa va tenir la seva manifestació política en la representació dels carrecs de govern municipals.

A més del tèxtil, a Cervera hi ha documentats d'altres sectors de la producció manufacturada, per bé que en tinguem menys informació. El ram de la pell que va entrar en conflicte amb els pagesos per l'aprofitament dels escasos cursos d'aigua, està representat pels sabaters, blanquers, pelleters i cuiraters. Els argenters foren un dels oficis reconeguts més aviat, i llur activitat a Cervera data com a mínim de finals del segle XIII. Els oficis relacionats a la construcció van tenir una gran importància mentre va durar l'aixecament de l'església de Santa Maria i de les muralles de defensa. Ferrers, fusters i picapedrers estaven organitzats en confraria com a mínim des de finals del segle XIII. A més a més coneixem l'existència del comerç de teixits fins de seda, i també de coto i fustany, i l'actuació a Cervera de basters, especiers, paperers, fabricants de polvora.

Més que no preocupar-se per la producció que corria a carrec d'iniciatives particulars, un dels aspectes més importants que caracteritzen els regims municipals d'aquesta època és llur preocupació pel proveïment de productes alimentaris bàsics. El blat i el vi van ser els principals. Sovint les mesures destinades a garantir l'aprovisionament de productes es confonien amb les mesures destinades a potenciar el tràfic econòmic de la vila. Els reis i el Consell van actuar separatament seguint objectius semblants.

La política reial se servia dels privilegis atorgats a viles i ciutats per tal de consolidar i potenciar els nuclis de la seva jurisdicció. El guiatge pels qui assistien al mercat els privilegis de fira, i les franqueses econòmiques extraordinàries, van ser l'actuació reial envers aquest tema.

Els municipis, a qui els problemes de vituallament pertocaven més directament, van dictar un seguit de mesures de molt diversa índole per evitar problemes de subsistència: nomenament de càrrecs responsables de l'aprovisionament diari de productes com la carn; rebaixar la taxa de les imposicions municipals que gravaven el mercadeig de productes; revocar totalment, en casos extraordinaris, qualsevol gravàment sobre la venda de productes; restringir la venda de gra a forasters; restringir la quantitat de gra que es podia treure de la vila; controlar totalment el gra mercadejat a la vila; atorgar franqueses selectives per incentivar l'entrada de determinats productes; augmentar els beneficis dels mercaders que podien assortir la vila; tenir cura d'una adequada infraestructura viària d'accés a Cervera; tenir un control exhaustiu dels preus, pesos i les mesures per evitar frau i especulació.

En general l'aprovisionament es feia beneficiant els productors locals i marginant els forasters fins que els primers haguessin venut el seu producte. Això provocava un tipus d'explotació de la rodalia ja que el Consell no permetia vendre verema dels pobles i llocs més propers a Cervera fins que els d'aquí no havien venut tota la seva. Circumstancialment s'alterava aquesta política proteccionista i s'incentivava la importació de l'exterior, al mateix temps que es municipalitzava parcialment la venda de gra o bé es subvencionava la seva venda per particulars.

El cas més extrem de carestia que va provocar activar tots els mitjans possibles de proveïment va donar-se amb l'esmentat "mal any primer". Aquesta carestia no va ser ni la primera ni la darrera de la "feudalitat". Tampoc no s'ha d'entendre com un fet aïllat sinó dins d'un context més ampli. Tècnicament l'estructura econòmica de la societat feudal no estava capacitada ni per evitar la crisi de subsistència en si, ni tampoc per resoldre-la quan ja havia esclatat. Les dràstiques conseqüències d'una mala collita manifesten la limitació i la dependència d'un determinat modus de producció que estava arribant als seus límits. A nivell local, les estructures municipals no estaven preparades per afrontar una crisi com aquella. No existia un sistema financer prou sòlid que permetés comprar gra lluny de la vila i repartir-lo entre la població. El Consell encara no era ni prou "públic" ni prou "social" per solucionar els efectes de la crisi que afectaven les capes socials més baixes. Ni havia bons canals de financiació municipal, ni una política social que no estés limitada pel cost econòmic de l'operació. A nivell nacional només caldria destacar que el "mal any primer" no va ser un fenomen

propi del litoral català, sinó que afecta una àrea geo-econòmica tan ampla que va arribar també a les terres de l'interior del país.

A nivell d'intercanvi comercial, el mercat i la fira van ser els escenaris que més ens interessin. Poca cosa sabem del mercat setmanal, tret que ja se celebrava el 1136 i que en aquell moment deuria ser un punt regional d'intercanvi de productes agrícoles. El mercat de Cervera, en els orígens i també després, era on la rodalia rural intercanviava el seu excedent agrícola (probablement blat sobretot), per productes manufacturat (teixits, articles de pell, estris de ferro, etc.). Però la varietat de productes i el dinamisme del mercat és un fenomen que deuria produir-se cap a finals del segle XIII, quan un privilegi reial regulava la protecció del mercat i dels seus assistents.

La fira era una manifestació superior d'activitat comercial, i a Cervera no en tenim notícia fins molt tard, per privilegi reial el 1301. La fira de Cervera, que al llarg de tot el segle va tenir modificacions i canvis, tenia un radi d'influència força ampli. Hi assistien mercaders de Berga, Cardona, Camprodon, Puigcerdà, Solsona, Sant Joan de les Abadeses, Ripoll, Olot, Sampedor, etc, de manera que l'afluència més important procedia de la Catalunya interior, i en menys mesura de la banda de Lleida, de Barcelona i del litoral. En aquesta concentració, que a finals del segle XIV donava mostres de ser activa i important, hi va tenir un especial relleu el comerç del tèxtil. La regulació de la celebració de la fira va ser responsabilitat del Consell, que amb la participació de mercaders forasters redactaven uns capítols que havia d'aprovar el rei. Però l'important és adonar-se que la promoció de la fira anava a càrrec del Consell municipal, o sigui, un poder públic, i no de cap organització dels propis mercaders. El municipi tenia interès en la fira, sobretot perquè era una important font d'ingressos econòmics a través de les imposicions, i també per la promoció dels propis mercaders, artesans i indústria de la vila. En aquest punt coincidien plenament els interessos del govern local com institució, i dels mercaders i artesans. No en va la classe dels mercaders era la que estava millor representada entre paers i consellers, de manera que la preocupació institucional per la fira en el fons amagava els interessos econòmics d'un nodrit i influent grup social inclinat al poder polític.

Un últim tipus de comerç és el que mercadeja diner. Tenim poca informació per estudiar de forma completa com s'injectava capital en la vida econòmica de la ciutat. Però coneixem alguns indicadors d'on provenien alguns capitals i a través de quina via es mobilitzaven. Una de les principals injeccions de diner per al Consell -que després repercutien a la vida municipal-, era la venda de censals i violaris. En un primer moment la compra de rendes va suposar ingressos molt substancials pel Consell però a l'hora de pagar les rendes anuals que

s'anaven acumulant, va suposar una immensa sangonera. Molts d'aquests capitals en forma de censals i violaris procedien de Barcelona i viles i ciutats de fora de Cervera. L'arrendament de les imposicions va ser el segon mitjà més important per mobilitzar capitals. Generalment va ser una activitat pròpia de mercaders que en algunes ocasions suposava inversions considerables (15.000-20.000 sous). Els préstecs de grans sumes de diner per part de senyors feudals de la rodalia i de lluny, o de mercaders de la vila, també va fer rodar quantitats elevades. Respecte dels préstecs efectuats per jueus, van tenir importància fins la meitat de segle XIV; a partir d'aquest moment els interessos elevadíssims que cobraven van fer que, com a mínim el Consell, cerqués d'altres mitjans per aconseguir diner. Les deixes testamentàries de mercaders potents dedicades a causes pies són un altre senyal del potencial econòmic d'aquest grup a Cervera al segle XIV.

III. ESTRUCTURA SOCIAL

1. LA SOCIETAT BAIX-MEDIEVAL

Com a mínim des de finals del segle XII, a les noves viles i ciutats que s'anaven alçant en el context de la repoblació, aquella partició de la societat feudal en tres grups, s'anava quedant obsoleta. Una estructura social basada en "belatores", "oratores" i "laboratores", fruit de la societat feudal, no s'adaptava a la nova realitat històrica (1). En aquest capítol no pretenem discutir les circumstàncies que han provocat el canvi històric. El model demogràfic i el mercantilista, amb explicacions neomalthussianes, posa èmfasi en el paper del mercat, la burgesia i la vida urbana (2). Modernament s'ha discutit aquella interpretació i s'ha posat l'accent més en l'estructura social com a element condicionador principal del canvi que no en les forces productives com s'havia cregut (3). El

1 Georges DUBY Los tres ordenes o lo imaginario del feudalismo (1978, traducció castellana, Barcelona 1980), 11-12, 21

2 H.J. HABAKKUK "The Economic History of Modern Britain" Journal of Economic history XVIII (London, 1958) M.M. POSTAN "Medieval Agrarian Society in its Prime England" The Cambridge Economic History of Europe I (Cambridge 1966) E. LE ROY LADURIE Les paysans de Languedoc (2 vols) (Paris 1966)

3 R. BRENNER "The Origins of Capitalist Development. A Critique of Neo-Smithian Marxism" New Left Review 104 (1977) (traducció castellana a En teoria 3, Madrid, 1980) Guy BOIS Crise du feudalism (Paris, 1976) i el recull de R. HILTON respecte el debat entorn de la transició del feudalisme al capitalisme a partir de l'obra de M. DOBB (Studies in the Development of Capitalism, London, 1946), publicat i introduït en forma de recull per HILTON The transition from Feudalism of Capitalism, London 1976 (traducció castellana Barcelona, 1977). Sobre el segon debat historiogràfic suscitat pels treballs de BRENNER, el tema pot veure's el recull que coneixem com debat BRENNER T.H. ASTON i C.H.E. PHILPIN EDS. The Brenner debate Agrarian class structure and economic development in pre-industrial Europe (Cambridge, 1976), i traduït recentment al castellà per Isabel MOLL i Paulino IRADIEL T.H. ASTON i C.H.E.

resultat del canvi històric el trobem en el reneixement de les ciutats i el protagonisme que hi aconseguiren els "burgesos"; això va trencar aquella estructura tripartita al mateix temps que emergia una nova realitat social; aquesta es va manifestar en la mentalitat dels contemporanis amb una concepció diferent respecte de l'estructura social en la qual estaven immersos.

La documentació de finals de segle XII recull, a Cervera, una primera distinció quan esmenta "omni populo Cervarie, maiorum et minorum" (4) Aquesta fórmula es repeteix més endavant, el 1203: "omni populo Cervarie et singuli tan maiorum quam minorum" (5), i de nou el 1209 (6) Aquests textos expressen la consciència abstracta de l'existència d'un grup social de "majors", i un altre dels "menors" Es la representació més bàsica i simple possible per il·lustrar la societat de l'època: els potents, i els qui estan a sota

No és fins ben començat el segle XIII que es documenta un element intermediari en aquella graduació social. De manera que entre "maiores" i "minores" hi trobarem aviat els "mediocres". La disputa entre majors i menors en el Consolat de Lleida, obligà Pere II a intercedir en benefici dels mitjans a finals de 1213. Aquesta solució era contemplada en l'"Instrumentum de dissensionibus et querimoniis inter majores cives et populum Ilerde promotis", document datat el 26 de setembre de 1213 (7). Però normalment, el reconeixement jurídic dels tres grups va ser més tardà. A Barcelona des de 1258 hi intervenien individus de diversa procedència, però no es reconeixia explícitament el triple origen social dels paers i

PHILPIN EDS. El debate Brenner. Estructura de clases agraria y desarrollo económico en la Europa preindustrial (Barcelona, 1988)

4 AHCC Pergamins s/n, LP 1197 agost 4-4v

5 AHCC Pergamins 183, 1203 febrer

6 AHCC LP 1209 febrer 13, 1v-2r

7 Josep LLADONOSA PUJOL. Historia de la ciutat de Lleida, (Lleida, 1980), 50. El document el publica GRAS Y ESTEVA La Paheria de Lérida 158-161 "() quod omnes cives Ilerdenses scilicet maiores, mediocres et minores habeant sibi vinculum dileccionis sempiternum, ut diligant se adinvicem, et in suis viribus se fideliter protegant et defendant bono intellectui, quemadmodum boni vicini et fideles se debent diligere et protegere () quod fiant equaliter per libras scilicet quod unusquisque donet secundum suam quantitatem pecuniarium et rerum et possessionum per sacramentum () Consules vero et consilarii ab omnibus communi consensu sint semper alecti, et de anno in annum mutati, scilicet numquam eugantur de maioribus vel de minoribus, set de mediocribus, in quibus maiores mediocres et minores pariter conveniant ()"

consellers (8). A Tàrraga, d'altra banda, l'organització municipal aprovada l'any 1242 amb les "Consuetudines ville Tarege" reconeix la intervenció de "quatuor viri", però no esmenta ni les mans ni cap criteri social per accedir al poder municipal (9). Això no succeirà fins 1294, amb l'elecció de tres prohoms de cada mà per taxar els béns del veïns conjuntament amb el batlle reial (10).

A Cervera la referència a les tres mans no apareix fins 1311, quan Jaume II reforma el règim municipal de Paeria vigent des de 1267, i instaura un sistema amb sis jurats al capdavant auxiliats per trenta consellers.

"() eligantur in dicta villa Cervarie sex jurati, duo videlicet ex manu majore, duo ex manu mediocri, duo ex manu minori. Similiter eligantur triginta consiliani, decem videlicet ex manu majori, decem ex manu mediocri, decem ex manu minori ()" (11)

Aquesta organització a partir del criteri de les mans, amb eleccions amb paràmetres socials, no va durar gaire a Cervera, mentre que en d'altres llocs, com Girona, es perpetuava a mitjan segle XIV (12). L'oligarquització del govern municipal impulsà Alfons III a restaurar la Paeria cerverina l'any 1331, i instaurar la representativitat de circumscripcions geogràfiques i introduir el factor atzar en perjudici del criteri de representativitat social que aparentment prometia ser més just i equitatiu (13). Cervera va comptar, doncs, amb una breu experiència del sistema de les mans, però de 1331 ençà arrelà del tot l'elecció per quarts.

⁸ Josep Me FONT RIUS Jaume I i la municipalitat de Barcelona (Barcelona 1977), 51 i ss

⁹ Josep Me FONT RIUS "Costumbres de Tarrega" AHDE, XXIII, (Madrid, 1953) 429-443

¹⁰ Lluís SARRET I PONS Privilegis de Tàrraga (Tàrraga 1930), 35

¹¹ ACA Reg Can 208 70r 1311

¹² Santiago SOBREQUES VIDAL "Regimen municipal gerundense en la baja edad media" AIEG, X (Girona 1955) 165-234. Reeditat després per edit Curial amb d'altres estudis a Santiago SOBREQUES VIDAL Societat i estructura política de la Girona medieval (Barcelona 1975) 75-136

¹³ AHCC Pergamins 29, LP 1331 setembre 10 21v-23v. Publicat per Max TURULL i Montse CANELA "Tres pergamins inèdits del segle XIV" BDNO, IV (Fondareia Urgell 1985), 35-43

Si algun autor contemporani de l'època que historiem va teoritzar la composició de les mans, aquest va ser Francesc EIXIMENIS (1340?-1409). Nascut a Girona i ordenat franciscà, va explicar qui formava part de cadascuna de les tres mans, i va desenvolupar tota la seva concepció de la societat i el seu govern (14). La composició de les mans, i la inclusió i vinculació de les diferents professions en una de les tres, ens interessa per poder avaluar millor la importància de determinades ocupacions professionals

El contingut social de cada mà és prou explícit i clar en EIXIMENIS com perquè calguin gaires comentaris. La ciutat, que "és congregació concordant de moltes persones participants e tractants e vivents ensems" (XII Cr 69), està formada per homes que en cap cas "no poden ésser iguals". Cosa Pública és, en EIXIMENIS, "alguna comunitat de gentes ajustades e vivents sots una mateixa llei, e senyoria, e costumes", tant si es tracta d'un regne, ciutat, vila, castell o qualsevol altra mena de comunitat (XII Cr. 115). Així, la Cosa Pública, i per tant qualsevol congregació humana, "és composta sumàriament de tres estaments de persones, ço és, de menors, mitjanes e majors" RCP 1). Per fer-ho més il·lustratiu, l'autor no dubta comparar la Cosa Pública, amb els tres grups socials, "com un cos humanal compost de diversos membres". Cada ofici, cada individu, té una funció assenyalada que ha de complir, cadascu te el seu lloc, i no un altre, en una comunitat que depèn que tothom estigui on li correspon per a que tot rutlli com està previst (RCP, 1)

Aquells "maiores, mediocres et minores" que havíem esmentat, i que EIXIMENIS recull en els tres estaments es corresponen a les tres "mans" que defineix i descriu

"Emperò segons policia aprovada e antiga que s'apella aristotilica, tots los habitants de la ciutat deuen ésser partits per tres mans. La mà major e principal s'apella la mà dels generosos, e aquests són apellats los honrats ciutadans e

¹⁴ De la seva producció literària ens interessarà, sobretot, Regiment de la cosa pública (RCP, 1383), amb edicions a València, 1499, València, 1972 (amb introducció de M. SANCHIS GUARNER), i la publicada dins Els Nostres Clàssics, a Barcelona, 1927, que nosaltres utilitzarem Terç del Crestià (III Cr, 1384), amb edicions a Barcelona 1889, 1904 1929 1932 també dins la col·lecció Els Nostres Clàssics però incomplet i 1977 amb el títol Como usar be de beure e menjar normas morales consignadas en el "Ters del crestià" i Dotzè del Crestià (XII Cr, 1385 1391), impresa a València el 1484 i 1896 i reproduït parcialment en l'antologia de Jill WEBSTER amb el títol La societat catalana al segle XIV, a Barcelona 1967

aquests s'alegren en diverses maneres e privilegis d'homens de paratge, car en les honors són igualats a cavallers entre si mateixs, jatsia que si són ab cavallers, los cavallers deuen anar primers (...). La segona mà dels habitants de la ciutat s'apella mà mitjana, e aquests no s'apellen honrats: ciutadans, mas son apellats ciutadans així que no hi ajusta hom altre vocable d'honor, així com fa als generosos. E sots aquesta mà se comprenen comunament juristes, notaris, mercaders e drapers poderosos, e tots aquells qui sens generositat notable han grans rquees en la ciutat. Aquests no son en lo grau dels primers ne deuen ésser tenguts en l'estament d'aquells. La terça mà s'apella de menestrals, així com són argenters, ferrers, sabaters, cuiracers, e així dels altres. E aquests no són dits habitants e veïns de la ciutat. Los peregrins e aquells qui a temps fan habitació en la ciutat, e missatges, e servents, e aquells qui són fets francs e són estats esclaus, ja nés no són apellats ciutadans, ne veïns, jatsia que sens ells la ciutat no puixa bé ésser ()" (XII Cr 115)

Sobretot en el Dotzè del Crestia, EIXIMENIS explica com s'han de comportar i pensar els membres de la mà major, i qui són i com viuen els cavallers. De la mà mitjana podem trobar-ne alguns fragments referits al paper dels juristes a les ciutats, i a les virtuts dels mercaders:

EIXIMENIS va ser un acèrrim defensor del món urbà medieval i de la nova classe dels burgesos. Aviat es va identificar amb l'esperit que encarnaven, i amb el nou projecte social que emergia (15). Mercaders, juristes i notaris eren en essència els components de la mà mitjana:

"(els mercaders) deuen ésser favorits sobre tota gent seglar del món, car diu que los mercaders són vida de la terra on són e són tresor de la cosa pública (). Sens mercaders les comunitats caen, los prínceps tornen tirans, los jóvens se perden, los pobres se n ploren () sens dubte que Nostre Senyor Deu los fa misericòrdia especial, en mort e en vida per lo

15 Jose Antonio MARAVALL "Franciscanismo burguesía y mentalidad precapitalista: la obra de Eiximenis" VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón II 1 (Valencia 1969)

gran profit que fan a la cosa pública." (RCP, 33).

En canvi, els altres components de la mà mitjana no mereixen tants elogis per part d'EIXIMENIS. Les idees vesades sobre els juristes són certament interessants:

"(...) per bon estament de la cosa pública deu hom esquivar que no s'hi multipliquin molts juristes ne advocats. Car aquests aitals, per tal se diu com han a tenir gran estament, han a pendre grans salaris de llurs advocacions e han a tenir grans diligències a tractar les causes a llurs profits, així com és dar grans dilacions en les causes, puntejar agudament e supèrflua i ço que és clar, emparar molts negocis e espatxar-ne pocs" (RCP, 28)

L'autor ens està manifestant els problemes que ocasionaren els juristes i advocats formats en el *Ius Commune*. Un dret tècnic desconegut i inabastable per la població. Causes i litigis inacabables que revertien en profit de l'advocat i en perjudici dels litigants. Però l'ofici dels juristes era "fort bo a la cosa pública quan és en persona espatxada e ab consciència", i negatiu "en persona mala". D'altra banda, en virtut de l'ocupació, els juristes havien de manifestar "gran estament", per la qual cosa els era precis de cobrar remuneracions elevades.

Pel que fa als notaris, EIXIMENIS els considera juntament amb els escrivans, procuradors i saigs. Per tant, estan a un altre nivell dels juristes i advocats.

"Ofici de notari és ofici d'honor e, per consegüent, ha mester covinent salari de son treball, per tal que puixa tenir son estament" (RCP, 29)

Per tal de poder mantenir el seu estament, un notari havia de rebre els ingressos necessaris en virtut del seu treball. Si els notaris d'una vila eren molts, els seus ingressos particulars es dispersaven i això propiciava que haguéssin de raure a d'altres camins per fer-se amb els ingressos que corresponien a llur posició. Per això era precis que hi hagués pocs notaris i bons, ja que

"per relevar llur pobresa los hauria hom inclinats a trencar llur fe e falsar testaments e cartes e processos e a fer diverses altres malvestats qui notablement son contraries a la cosa pública" (RCP, 29)

La mà menor, finalment, es caracteritza per replegar els oficis manuals. El fet de ser treballs mecànics adscriu aquells homes a la

menestralia, però això no és, en absolut, cap desmèrit per ells. Els menestrals són imprescindibles per al bon funcionament de la cosa pública. Com els membres de les altres mans, tenen el seu lloc en aquella societat, i la seva absència entorpiria el bon funcionament de tot el cos. Considerant plejats membres de la mà menor (menestrals) i de la mitjana (savis i mercaders), anuncia que:

"(...) gran minva era de la Senyoria que fos vila en que estiguessen CCC cases, e que no hi hagués de tots oficis comuns e necessaris, així com són peraires, drapers, sastre, sabater, teixidor, ferrer, especier, metge, barber, savi, flequer, carnisser, percañor, fuster, mercader, albarder e tender de totes coses familiars en cambra, o en cuina, o en celler, o en qualsevol altra comuna necessitat de casa" (XX Cr 210).

Però la mà menor no està formada només per menestrals, sinó també per tots aquells individus de baixa condició i de diversa índole que existeixen en la societat. EIXIMENIS adopta envers aquests una actitud crítica i dura. Els pagesos que malgrat tot continuen sent la porció majoritària de la població, són considerats "bestials" pel nostre autor:

"Rustical malicia ha les següents propietats: la primera, que no lleixa amar l'home en què és, sinó si mateix e, per tal, tothom a qui rustical és odiós a tota res, car en res no guarda lo profit de l'altre, sinó lo seu propi mateix () La quarta propietat llur es que són los pus desconeixents hòmens del món: () negun home aital per res no deu esser posat en regiment, ne li deu esser dada james senyoria () són los pus ambiciosos d'haver honors que hòmens del món" (III Cr 108) "() són tenjuts per tuit, per hòmens folls e de poca valor e als quals james no és comanat regiment ne negun ofici d'honor" (II Cr 813)

El servei domèstic en un context urbà estava a càrrec de servicials i escuders e en missatges e senyors e en esclaus". Els primers s'encarregaven llogats per un senyor a treballs poc embrutadors a un "servei curiós e polític" i mereixien ser tractats amb una certa deferència tot i ser criats. En canvi els segons s'usaven en feines de més baixa condició embrutadores i també mereixien un tracte més dur.

Els grups més baixos en l'escala social d'una ciutat, estan ocupats pels homes servils que

"no són apellats hòmens mas bèsties; e per raó d'açò, los deu hom tractar així com a bèsties feres e cruels, que doma hom ab oatiments, e ab fam, e ab clausures forts e terribles" (XII Cr. 617)

¡ pels esclaus

"No segueixen raó o són agrests e sens dolçor, e per tal parlar ad ells dolçament és perdre paraules, car o no ho entenen, o llavors per rusticalitat se'n pugen en alt e en són pïors. Aquests aitals són, naturalment esclaus e deputedats per natura a servir als altres" (III Cr 681)

Aparentment, per tant, els límits entre les mans semblaven estar perfectament fixats. En determinats processos polítics es triaven els individus d'entre les mans amb una certa proporció preestablerta. Se sabia qui podia ser triat com a representant de cada mà, i, per tant, qui pertanyia a cada mà. Però aquests límits, tot i semblar ben fixats i clars, permetien una relativa flexibilitat que reflectís l'ascens socials d'alguns membres d'una mà. Vis' des de la nostra òptica pot objectar-se que no sempre deuria està clar el criteri a partir del qual considerar que un individu procedent dels oficis era prou poderós per ser membre dels mitjans (16)

Com pot veure's, defugim d'entrar a debatre la estructura en tres mans tradueix una estructura en classes socials segons el concepte marxista (17) i també declinem de pol·lemitzar si classes estaments o bé ordres són els conceptes i els collectius

16 Carme BATLLE i Charles Emmanuel DUFOURQ a Barcelona s'han aproximat a aquests aspectes que estudiarem més endavant. Carme BATLLE GALLART La crisis social y economica de Barcelona a mediados del siglo XV 2 vols (Barcelona 1973), Charles Emmanuel DUFOURQ "Honrats, mercaders et autres dans le Conseil des Cent au XVe siecle", La ciudad hispanica durante los siglos XIII al XVI 2 vols (Madrid 1985) 1361-1396

17 Ens referim no a una definició de classe social que Marx no va abordar sino a l'ús i l'aplicació que s'ha fet d'aquest concepte en la tradició marxista sobre la lluita de classes. En tot cas la definició més clàssica i pura del concepte es troba a Vladimir Ilich ULIANOV (LENIN) "Una gran iniciativa" Obras Escogidas (Moscou 1948) III 612

adequats i vàlids per analitzar la societat urbana baix-medieval (18).

Dins d'aquesta línia d'analitzar la societat baix-medieval a través de la concepció que en tenien els propis contemporanis, Ramon d'ABADAL ha ampliat, i també ha modificat, aquella concepció exposada per EIXIMENIS a la segona meitat del segle XIV

Seguint la descripció d'ABADAL (19), l'estament major estaria constituït per aquells sectors que intervenien a les Corts, on hi accedien a través de qualsevol dels tres braços. Es tractava dels alts càrrecs de la jerarquia eclesiàstica, i dels nobles i magnats laics. Aquest darrer sector no era gens d'homogeni, ja que hi havia una gran jerarquitització de graus. Els comtes, vescomtes i barons eren el grup més reduït i poderós de la noblesa. Per sota hi trobem els cavallers que es dedicaven professionalment al servei militar i vivien de les rendes de llurs propietats rurals. Els Homes de paratge, equiparables als donzells, eren cavallers en potència, ja que encara no havien estat investits (20). Si aquests eren els elements de procedència rural que estaven inclosos dins la mà major, també n'hi havia de procedència urbana. Els ciutadans honorats de les grans ciutats, i els alts càrrecs de l'administració reial o senyorial, estaven en peu d'igualtat amb els nobles i magnats rurals. De fet, els Usatges ja reconeixien aquella equiparació entre ciutadans i cavallers des del segle XII:

"Cives autem et burgenses sint inter se placitati
et iudicati atque emendati sicut milites. Ad

18 El concepte marxista de classe social pot abordar-se de diferents perspectives des de dins del marxisme. Hom pot veure ULIANOV (LENIN) "Una gran iniciativa" Stanislaw OSSOWSKI Estructura de classes y conciencia social (Barcelona, 1969), G GURVITCH El concepto de clase social de Marx a nuestros dias (Buenos Aires, 1957) i, amb precaucions, la clàssica obra de Maria HARNECKER Los conceptos elementales del materialismo historico (Mexico 1971).

19 Ramon d'ABADAL I DE VINYALS "Pedro el Ceremonioso y los inicios de la decadencia politica de Cataluña", próleg de la Historia de España, XV, dirigida per Ramon MENENDEZ PIDAL (Madrid 1966). Hi ha traducció catalana i edició a part Pere el Ceremonioso i els inicios de la decadencia politica de Catalunya (Barcelona 1972) 21-31.

20 Respecte la diferent jerarquitització de la noblesa cal veure el treball de Santiago SOBREQUES VIDAL "La nobleza catalana en el siglo XIV" AEM VII Barcelona 1970-1971).

potestatem vero sint emendati sicut
vasvassores." (21)

La mà mitjana estava composta pels funcionaris i oficials de segona fila, i en tot cas també s'hi podrien incloure els batlles de ciutats menys importants. A més, també hi trobàvem els juristes, notaris, metges, i aquells qui havien passat per un Estudi General. En contra del que expressava EIXIMENIS, segons el qual també en formarien part els mercaders i drapers poderosos, D'ABADAL inclou en aquest estament mitjà tots els membres dels oficis artesanals: "comerciants de tota mena de mercaderies, banquers, apotecaris, industrials o artesans dels oficis més diversos, tots aquells 'qui artibus utuntur mechanicis', segons una definició legal: argenters, lapicidres (o picapedrers), fusters, armers, sastres sabaters, teixidors, adobadors, pellaires, boters, etc.." (22) D'ABADAL reconeix l'hegemonia, dins dels mitjans, dels mercaders, però la inclusió dels menestrals no està massa clara. José Luis MARTIN considera, a propòsit, que difícilment els aprenents i oficials dels oficis podrien formar part de la mà mitjana la manca de mitjans econòmics i l'actitud dels mestres, aconsella considerar-los pertanyents a la mà menor (23)

El "poble menu" o mà menor la conformaria tota aquella massa de gent que estava al marge tant de l'elite aristocràtica i ciutadana, com també dels mercaders, juristes, notaris i alguns membres dels oficis

Els autors que hem citat consideren que demogràficament els elements de la mà major suposaven aproximadament entre l'1% i l'15% de la població d'una ciutat, la mà mitjana el 10%, i la mà menor era la més nombrosa amb un 90% del potencial demogràfic.

21 Fernando VALLSTABERNER (Jesus FERNANDEZ VILADRICH i Manuel J. PELAEZ ed) Los Usatges de Barcelona. Estudios, comentarios y edicion bilingue de' texto (Barcelona, 1984) Joan BASTARDAS i PARRERA Usatges de Barcelona. El Codici mitjan segle XII (Barcelona 1984), 11-13

22 D'ABADAL, Pere el Cerimonios 27

23 José Luis MARTIN "La sociedad media e inferior de los reinos hispanicos" AEM, VII (Barcelona, 1970-1971), 559, nota 10.

2. ESTRUCTURA SOCIAL DE CERVERA. PLANTEJAMENT

Esmerçarem aquest capítol a analitzar l'estructura social de Cervera al segle XIV. Pròpiament ens aproximarem a l'estructura socioeconòmica i molt poc a l'estructura professional, tal i com hauríem desitjat si haguéssim comptat amb la documentació adient. Si no volem desistir de l'intent de confeccionar algun tipus de classificació que ens permeti analitzar l'estructura de la població de Cervera en el període que ens ocupa, hem d'introduir-nos necessàriament en els volums del Manifest (24). L'ús d'aquesta font presenta alguns inconvenients. D'una banda la fragmentació de la col·lecció tal com ens ha arribat. Fins ben entrat el segle XV no disposem d'una sèrie completa de volums del Manifest. La confecció d'aquest document es feia per quarts, i així s'enquadernava i es guardava. Pel segle XIV només s'han conservat volums d'alguns quarts, i cap any no compta amb la totalitat dels quatre quarts.

24 Es tractava de la capacitat del Consell de taxar i estimar els béns dels veïns de la vila i dels qui sense ser-ho ni viure-hi hi tenien propietats, amb l'objecte que el pagament de certs "impostos" i quantitats de diner que havia de satisfer la universitat es fessin proporcionalment a la riquesa de cada individu. Els llibres del Manifest recullen tots els béns mobles i immobles que els veïns declaraven. L'anotació sistemàtica de tots aquests béns va acompanyada de la xifra total per que són avaluats, expressada en lliures i sous. Per tant, coneixem els béns de cada individu i l'estimació total d'aquests. Això ens permet de classificar els manifestants segons el volum de les seves taxacions, bé sigui en béns mobles, immobles, o el càlcul de tot dos plegats. Però el document en cap moment no els distingeix a l'hora d'enumerar-los. Alguna referència aïllada només ens indica que censals i violaris eren comptabilitzats com a béns immobles (AHCC Consells 1377 2r). Pel que fa a la distinció entre béns mobles i béns immobles que abordem en un altre tema, ens remetem a Luis GARCIA DE VALDEAVELLANO "Bienes muebles e inmuebles en el derecho español medieval" Cuadernos de Historia de España XI (Buenos Aires, 1949) 105-123 i Aquilino IGLESIA FERREIROS en fa una breu reflexió a "El Cartulario de San Cugat del Valles del Liber iudiciorum al Corpus Iuris Civilis", 1er Seminario de Historia del Derecho y Derecho Privado. Nuevas técnicas de investigación (UAB, Bellaterra, 1985), 93-176.

Així, ens haurem de cenyir als següents fragments: 1340, Cap Corral (CC); 1352, la Plaça (P); 1366, la Plaça i Montseré (M); 1369, Cap Corral; 1375, Framenors (FM); 1378, Montseré; i 1382, la Plaça. A més a més, un mateix document era re-utilitzat varies vegades i en anys diferents, de manera que calia esmenar tant els béns de cadascú com la seva valoració. Això donà peu a que hi hagués volums de Manifest totalment esmenats i sobreescrits. En aquests casos només ens hem servit de les dades originals redactades quan es confeccionà aquell volum per primera vegada, ja que normalment no es coneix la data de les esmenes.

Ultra aquests advertiments formals, no hem de deixar de considerar algunes apreciacions estructurals. El Manifest era, abans que res, un instrument fiscal, que servia de base per a recaptar tota mena d'impostos entre els ciutadans. Com a instrument fiscal que depenia directament i exclusivament del Consell, estava a expenses de les manipulacions que pogués solrir. Més endavant posarem de relleu que el Consell tenia plena capacitat per a declarar exempts als veïns que determinés de l'obligació de declarar els seus béns. Aquesta pràctica tant podia obeir a disposar incentius per a la nova població que es volia atreure, com també a una manipulació política que responia a la satisfacció dels interessos personals dels dirigents municipals. Però a més a més del Consell, el rei també podia eximir de la declaració de béns i del pagament d'impostos.

Per tant, doncs, hom s'adona que estem utilitzant un document fiscal per a fer un estudi que no és fiscal ni financer. D'altra banda, hem de comptar amb la possibilitat real que els volums del Manifest amaguïn algunes taxacions d'individus o sectors influents en el govern local. Si això és cert, es tractaria de taxacions elevades. L'absència de reconeguts personatges de la vida política local en els llistats del Manifest que hem confeccionat apunta en aquest sentit.

Finalment, hem de recordar de nou el que anunciarem en el capítol anterior respecte dels fogatges en temps de crisi intensa, és fàcil que els sectors més depauperats no tinguessin béns que declarar i per tant no constessin en els documents del Manifest. Aquesta hipòtesi sembla difícil de confirmar en el cas del Manifest, ja que tenim documentats alguns veïns amb taxacions mínimes i fins i tot nul·les.

El Manifest doncs, si bé no es la font més idònia per analitzar l'estructura socio professional de la vila, es l'única de les que tenim a l'abast per a aproximar-nos a l'estructura socio-economica de la població de Cervera al segle XIV.

3. ESTRUCTURA SOCIO-ECONOMICA DE LA POBLACIO AL SEGLE XIV

3.1. Problemes de mètode

Pretenem, a partir d'una anàlisi sistemàtica del Manifest, poder conèixer l'estructura de la població de la vila a partir de la riquesa o pobresa dels seus membres. Es tracta de definir l'amplitud del grup dominant econòmicament, de quantificar l'abast de tots els sectors definits amb criteris de riquesa material. Aquestes referències, per si soles, no tenen connotacions polítiques ni ideològiques, sinó que únicament intenten classificar la població a manca d'altres referents millors.

La primera dificultat sorgeix a l'hora de tixar els criteris amb què definir els grups de població, i una segona disjuntiva se'ns planteja quan cal decidir quina taxació utilitzar, si la dels béns mobles o la dels immobles. Aquest últim problema l'hem resolt comptabilitzant plegats els dos tipus de béns, de manera que constantment treballarem amb la suma total de sít (o taxació de bé immoble), i mòble (o taxació de bé mòble). Aquest resultat l'expressarem sempre en lliures, i ja que la fracció en sous no és decimal (una lliura són vint sous), indicarem sempre quantitats en lliures justes, despreciant, per tant, els sous que puguin faltar per fer una altra lliura. Així mateix, aquells casos que la taxació només pogués expressar-se en sous perquè l'estimació total dels béns no arriba a una lliura, seran expressats amb la quantitat de zero lliures, tot i que l'individu fos taxat amb dinou sous. En el conjunt de les taxacions, amb xifres que passen de les dues mil lliures, aquestes fraccions en sous són fàcilment despreciables. Hem de dir que tampoc no hem considerat les fraccions en sous quan s'ha efectuat la suma de taxacions sít i mòble.

Peri que ja al primer problema, el de fixar un criteri amb el qual definir els grups que inclourien els veïns manifestants, calia decidir com limitar els grups. Semblava que la forma més raonable de fer-ho era dissenyar unes franges o sectors de taxació i analitzar tant el nombre d'individus que s'hi incloïa com la quantitat total de lliures que acumulava aquell conjunt de manifestants de cada sector determinat. Estipular l'abast de cada grup podia fer-se a través d'una progressió regular (de 0 a 10 lliures, d'11 a 20, de 21 a 30, etc.), o bé amb una progressió

proporcional i ajustada a la realitat del document (de 0 a 10 lliures; d'11 a 50; de 51 a 500; etc...). Això implicava fer una valoració del document prèvia al seu anàlisi. Amb una amplitud diferencial d'1 a 3000 lliures, el primer sistema era poc operatiu per al nostre cas concret. Decidits a fer-ho proporcionalment calia fixar exactament les franges, i, posats a fer, era millor adoptar un model que essent aplicable al nostre document també permetés establir comparacions homologables (25). En definitiva, doncs, els intervals utilitzats són els següents (26):

INTERVALS DE CLASSE EN LA TAXACIO DE BENS MOBLES I IMMOBLES

- A 1 - 50 lliures
- B 51 - 125 lliures
- C 126 - 500 lliures
- D 501 - 750 lliures
- E 751 - 1000 lliures
- F 1001 - 2000 lliures
- G > 2000 lliures

25 Els treballs de Joan CANELA i Montserrat SANMARTI referents al Manifest de finals del segle XV utilitzen el sistema d'intervals de classe regulars. Enric TELLO, servint-se de dades de CANELA i SANMARTI, elabora gràfiques pròpies amb intervals proporcionals, que són els que prenem ara com a model. Les dades són de l'any 1490 Enric TELLO ARAGAY Pagesos, menestrals i rendistes Cervera i la Segarra en l'arrencada industrial catalana (1702-1861) Tesi Doctoral microfitxada (Barcelona, 1987)

26 Utilitzar aquests intervals de classe determinats fa que la nostra esdevingui una mesura interna de calcul. La corba de LORENZ, en canvi, és un mètode extern que homologa els resultats a qualsevol altre treball confeccionat amb el mateix sistema. El mètode de LORENZ no classifica les dades a través d'intervals de classe irregulars, sinó que ho fa amb una progressió regular que afecta, no la riquesa taxada, en el nostre cas sinó els individus. Així els intervals de classe serien deu, cada un dels quals agruparia el 10% de la població. S'establiria igualment una relació entre percentatge d'individus (10%, 20%, 30%, ...) i percentatge de riquesa taxada. Hem desistit d'usar aquest mètode que en termes generals potser afina més els resultats perquè, després d'anàlitzar la documentació que emprarem hem considerat que la riquesa concentrada en tres o quatre individus es diluïa excessivament dins de l'últim interval del 10% de contribuents. Una anàlisi molt més sistemàtica i precisa d'aquesta font d'informació, l'estem treballant des de fa l'temps conjuntament amb Jaume RIBALTA, i esperem poder donar resultats aviat.

La irregular conservació del document del Manifest fa que no siguin del tot correctes algunes comparacions. Així cal preguntar-se fins quin punt el contrast cronològic és vàlid quan les dades corresponen a dos quaters diferents. La diferent idiosincràcia sòcio-professional dels quaters -que no pot deixar de ser relativa, però- mereixeria comparar les dades de cada un d'ells a partir de diversos anys. En general evitarem les comparacions de dades no contrastables. Coneixem Cap Corral els anys 1340 i 1369; la Plaça el 1352, 1366 i 1382; Mortseré 1366 i 1378; i Framenors només ens apareix el 1375.

Les xifres expressades en lliures indiquen la valoració dels béns, però mai la quantitat absoluta de diners que ha de pagar un individu. Les correccions fan referència tant a valoracions noves dels mateixos béns que un individu ja tenia, com també a valoracions de béns diferents o nous. Per saber si aquestes valoracions també eren roves, caldria cercar els mateixos béns en els antics propietaris.

Amb el tractament estadístic i informatitzat de la informació del Manifest pretenem dibuixar l'estructura de la població en funció de la seva riquesa. Abans que res establirem el número absolut d'individus adscrits a cada interval de classe, i després fixarem la relació entre el percentatge de manifestants de cada interval, amb la riquesa que arrossequen. Així coneixerem la relació entre individus i riquesa, i com està repartida la riquesa entre la població. Hem disposat de les dades de cinc maneres:

a/ llistat absolut per ordre alfabètic de tots els manifestants de cada quarter i any, amb tota la informació complementària

b/ llistat classificat per anys i relacionat per ordre ascendent segons la suma de sòl i moble.

c/ gràfics segons el percentatge de manifestants (respecte el total de cada any) a partir dels intervals de classe assenyalats (A,B,C,....G) Ex 1340,A 70.3%, vol dir que aquell any els individus (=manifestants) que tenien els béns taxats entre 1 i 50 lliures (grup A) representaven el 70.3% de total d'individus taxats aquell any.

d/ gràfics segons el percentatge de lliures (respecte el total de lliures taxades entre tots els manifestants) acumulades a partir de cada interval de classe assenyalat. Ex 1340,A 21%, vol dir que les lliures de tots els individus taxats en el grup A (de 1 a 50 lliures) representen el 21% de totes lliures avaluades aquell any.

e/ finalment compararem cada any els resultats d'a/ i de b/, de manera que, seguint l'exemple indicat, un 70% d'individus (pertanyents al grup A) només acumulen el 21% de la riquesa taxada total.

3.2.: Tendència temporal del nombre d'individus de l'interval de classe dins de cada quarter

La representació dels quarters a través dels anys no és la més idònia, però és l'única que podem utilitzar. Dues circumstàncies criden l'atenció. 1340 correspon a un període anterior al trasvàs provocat per la Pesta; i 1382 ja evidencia les alteracions monetàries produïdes. Dins d'aquest context podem comparar amb precaucions Cap Corral el 1340 i 1369, i la Plaça de 1382 amb 1352 i 1366. I amb tranquil·litat absoluta podem contrastar Plaça 1352 i 1366, Montseré 1366 i 1378, Framenors de 1375 no té cap punt de referència (FIGURES 5-12)

1 En tots i cadascun dels anys estudiats s'observa un canvi radical entre el percentatge dels intervals A,B i C, amb el del D,E,F i G. En el millor dels casos C triplica D, encara que aquesta diferència de vegades arriba a multiplicar-se per deu. Això ens permetrà de poder parlar de forma genèrica de taxacions altes (intervals D,E,F i G de 500 lliures en endavant), taxacions mitjanes (C de 126 a 500 lliures) i de taxacions baixes (A i B d'1 a 125 lliures)

2 CAP CORRAL La taxació més alta de les mes de 300 recollides l'any 1340 a Cap Corral és de 805 lliures. El nivell extremadament baix de les estimacions d'aquest any ens ha motivat a efectuar un doble càlcul d'una banda aplicar-hi els intervals de classe estàndards per a tots els anys, i d'una altra dissenyar uns intervals específics adaptats a les característiques de 1340. Atenent a l'anàlisi específica dissenyada majoritàriament amb progressió regular, hom s'adona que en els intervals A,B,C,D i E (tots ells ocupen una franja de 10 lliures) el percentatge d'individus va disminuint gairebé amb una regularitat perfecta. A l'agrupar-se els valors (F i G) aquesta tendència s'inverteix. Però si calculem els percentatges amb intervals de 10 lliures, els grups F,G,H,I,J,K i L, presenten aquests valors 4,7%, 2,6%, 2,1%, 1,1%, 1,4%, 2,1% i 0,8%. Es tracta per tant d'una tendència inversa >interval de classe en lliures <percentatge d'individus

3 Aplicant la classificació estàndard a 1340 pren rellevància l'altíssim percentatge d'individus compresos en l'interval A (0 a 10 lliures) percentatge que va minvant a mesura que les taxacions són més elevades. L'interès d'aquesta gràfica rau en que correspon a una cata anterior i pròxima a la Pesta Negra de 1348, i que pot ser contrastada amb la de 1352 de la Plaça o 1369 del mateix Cap Corral. Els individus amb més de 125 lliures no arriben al 30% mentre que més de 2/3 parts dels habitants taxats oscil·la entre 1 i 50 lliures

4. **PLAÇA.** El trànsit de l'estructura dels grups de manifestants de la Plaça entre 1352 i 1366 es caracteritza per una disminució clara dels intervals baixos (A+B passen de 60'08% a 47'86%), i un increment del percentatge d'individus als intervals alts (D+E+F+G: 14'34% a 19'65%). El grup C, amb taxacions mitjanes, també ha augmentat. El cas, però, es que s'ha produït un desplaçament cap a intervals superiors.

5. **MONTSERE.** Les diferències entre el Montseré de 1366 i el de 1378 són interessants d'assenyalar. La més important és la reducció, i aquesta sí que és notable, del percentatge d'individus amb taxacions altes. Es pot dir que aquest col·lectiu ha minvat a una tercera part del que era només dotze anys abans. El 1378 no hi ha a Montseré cap individu taxat amb més de 2 000 lliures; dos amb 1 000-2 000 lliures, i un de sol entre 750-1 000 lliures. Per contra, a Montseré ha crescut la proporció d'individus amb taxacions baixes (de 64'7% a 73'3%). Les taxacions mitjanes també han minvat, però més suaument.

6. **FRAMENORS.** El barri de Framenors a 1375 ofereix una composició molt semblant a la del Montseré de tres anys després. En tot cas potser només podríem afegir-hi que els individus amb taxacions altes no són tan pocs a Framenors com a Montseré, però deu ni dó.

7. Per tant pot dir-se que els quarters de Montseré i Framenors (i en especial el primer), que al segle XIV ja apareixen notablement conformats, aparenten una estructura socioeconòmica diferent tant a la del quarter de Cap Corral de més recent formació i que a mitjan de segle XIV probablement encara està en procés de creixement, com també del quarter de la Plaça amb un percentatge molt alt d'individus amb taxacions bastant quantioses. La diferència entre Montseré-Framenors i Plaça és un tret precís que caldrà recordar.

3.3.: La distribució econòmica en l'interval de classe

Les gràfiques confeccionades per a aquest apartat indiquen el percentatge de lliures que cada un dels set grups o intervals de classe acumula respecte del total de lliures taxades aquell any. Els intervals de classe són els mateixos que els utilitzats per a analitzar el percentatge d'individus. Donat que l'interès se centra en la relació entre % d'individus i % de riquesa, estalviarem comentaris reiteratius i assenyalaré només les característiques més importants (FIGURES 13-20).

1. Una primera ullada superficial es suficient per adonar-se de la diferència d'aquestes gràfiques amb les anteriors. La diversitat és major i difícilment trobarem intervals de classe amb percentatges

tan pròxims al 50%. Aquesta circumstància només es produeix l'any 1369 a Cap Corral (40'87% de les lliures) i el 1319 a Montseré (46'28%). En ambdós casos pertoca a l'interval C, considerat de taxacions mitjanes.

2. PLAÇA. El quarter de la Plaça és escenari d'un desplaçament de la concentració de la riquesa cap als intervals alts entre 1352 i 1366. Els intervals baixos i mitjans disminueixen considerablement el seu pes en el total de lliures taxades cada any. L'any 1332 ha disminuït encara més la riquesa que estava en mans de l'interval A, però també ha disminuït considerablement la que detentava el grup més potent. La tendència entre 1352 i 1382 manifesta l'emobriment d'A, el creixement dels intervals més alts, i una major concentració de riquesa en l'estrat entremig que és D.

3. MONTSERÉ. A Montseré, en canvi entre 1366 i 1378 s'observa el fenomen contrari. Els individus dels grups A, B i C adquireixen un gran protagonisme a l'hora de comptabilitzar les lliures amb què són taxats. Els tres intervals acumulen el 76'91% de lliures el 1378, mentre que els mateixos intervals del mateix quarter el 1366 tan sols posseïen el 47'60% de riquesa. Aquest desplaçament de la taxació ha perjudicat, òbviament, els grups més alts.

4. FRAMENORS. A Framenors aquest mateix fenomen és observable el 1375. Els intervals D, E, F i G tenen accés al 37'41% de lliures, i igual que a Cap Corral per 1340, l'interval que va contribuir més en la taxació de béns és el mitjà, el C; en tots dos casos aquest grup compta amb prop del 40%.

5. CAP CORRAL. L'acumulació de riquesa al Cap Corral el 1319 s'assembla a la d'altres quarters per aquells anys però hi ha alguna diferència significativa. S'observa la importància que pren un interval mitjà com el C, el nivell tan baix dels intervals A i B, cosa que és usual, però en canvi els intervals més potents acumulen relativament poca riquesa si ho comparem amb Plaça, i una mica més si es contrasta amb Montseré i Framenors.

6. Sens dubte, el quarter on la riquesa està més en mans de taxacions petites i mitjanes és Montseré, on el 76'91% de les lliures taxades corresponen als intervals A, B i C, o sigui, gent amb estimacions entre 1 i 500 lliures. El cas contrari, com s'ha dit, és el de la Plaça el 1366 on els mateixos intervals només tenen el 29'61% del total de lliures.

3.4.: Nivells de concentració de la riquesa econòmica i índex d'acumulació segons intervals de classe

Relacionar els dos tipus de gràfiques que hem confeccionat i comentat ens oferirà el grau de concentració de la riquesa taxada a cada quarter cada any. Es tracta senzillament de vincular el percentatge d'individus compresos a cada interval de classe, amb el percentatge de la riquesa acumulada en els mateixos intervals (FIGURES 21-24). A més de l'observació paral·lela de les gràfiques corresponents, la correlació numèrica dels percentatges ens ajudarà a copsar millor aquest fet.

En la primera columna indicarem l'interval de classe a que fa referència la fila, la segona columna és el percentatge de manifestants, la tercera la riquesa manifestada, i la darrera, o índex, és el quocient de la riquesa manifestants: un índex que pretén visualitzar i llegir millor els nivells de concentració cada any. L'índex de valor 1 expressaria que no hi ha concentració de la riquesa en aquell interval de classe, sinó que aquella es distribueix proporcionalment entre els membres del grup. Quan l'índex està per sota d'1 hem d'entendre que els individus d'aquell interval no posseeixen la riquesa proporcional que idealment els correspondria. La major proximitat a zero es senyal de major desproporció negativa. En canvi, quan el valor de l'índex mes s'allunya d'1 és que existeix un major grau de concentració de riquesa en pocs individus.

1340 CC

INTERVAL	% INDIV	% LLIURES	INDEX
A	70.2	21.52	0.30
B	17.1	13.73	1.15
C	10.8	38.09	3.52
D	1.5	14.12	9.41
E	0.3	3.90	13.00
F			
G			
	100	100	

1352 P

INTERVAL	% INDIV	% LLIURES	INDEX
A	41.2	4.0	0.09
B	18.8	6.8	0.36
C	25.5	31.4	1.22
D	8.0	20.7	2.56
E	2.7	10.0	3.72
F	2.7	14.2	5.30
G	0.9	12.7	14.32
	100	100	

1366 P

INTERVAL	% INDIV.	% LLIURES	INDEX
A	35'6	2'14	0'06
B	12'2	3'29	0'26
C	32'4	24'18	0'74
D	8'0	14'25	1'78
E	6'4	15'85	2'48
F	2'6	11'88	4'48
G	2'6	28'38	10'70
	100	100	

1366 M

INTERVAL	% INDIV.	% LLIURES	INDEX
A	44'4	6'13	0'13
B	20'2	8'65	0'42
C	26'1	32'72	1'25
D	3'9	12'35	3'15
E	1'3	5'96	4'58
F	3'2	23'98	7'35
G	0'6	10'17	15'64
	100	100	

1369 CC

INTERVAL	% INDIV.	% LLIURES	INDEX
A	20'2	3'57	0'17
B	38'6	19'31	0'49
C	34'0	40'87	1'20
D	3'8	14'12	3'73
E	2'1	10'50	5'00
F	0'8	6'07	7'22
G	0'4	5'53	13'16
	100	100	

1375 FM			
INTERVAL	% INDIV.	% LLIURES	INDEX
A	42'7	7'53	0'17
B	29'6	17'34	0'58
C	22'1	37'68	1'70
D	2'0	9'03	4'49
E	1'5	9'08	6'05
F	2'0	19'30	9'60
G	-	-	-
	100	100	

1378 M			
INTERVAL	% INDIV.	% LLIURES	INDEX
A	46'3	10'98	0'23
B	27'1	19'65	0'72
C	23'4	46'28	1'97
D	1'8	10'08	5'50
E	0'4	3'10	6'88
F	0'9	9'88	10'85
G	-	-	-
	100	100	

1382 P			
INTERVAL	% INDIV.	% LLIURES	INDEX
A	24'3	1'54	0'06
B	23'2	5'91	0'25
C	35'0	30'07	0'85
D	6'2	11'35	1'33
E	4'5	12'11	2'69
F	4'5	19'90	4'42
G	2'3	19'08	8'29
	100	100	

Una síntesi de tots els anys a partir de l'índex quedaria com segueix:

INT	1340	1352	1366	1366	1369	1375	1378	1382
	CC	P	P	M	CC	FM	M	P
A	0'30	0'09	0'06	0'13	0'17	0'17	0'23	0'06
B	1'15	0'36	0'26	0'42	0'49	0'58	0'72	0'25
C	3'52	1'22	0'74	1'25	1'20	1'70	1'97	0'85
D	9'41	2'56	1'78	3'15	3'73	4'49	5'50	1'83
E	13'00	3'72	2'48	4'58	5'00	6'05	6'88	2'69
F	-	5'30	4'48	7'35	7'22	9'60	10'85	4'42
G	-	14'3	10'7	15'6	13'1	-	-	8'29
IA:		3'93	2'92	4'64	4'42	3'22	3'74	2'62

L'índex anual (IA) ens serveix per contrastar la concentració de riquesa, no entre intervals d'un mateix any, sinó de forma interanual. L'índex Anual és la mitjana dels índex de tots els intervals d'un any. Permet de visualitzar aviat quin va ser el nivell de concentració de cada any.

Com pot veure's, aconseguim IA del càlcul de dues expressions percentuals (de riquesa i d'individus). El mateix resultat l'obtindriem del càlcul, més senzill, dels respectius valors absoluts, però ens ha interessat mantenir la possibilitat de relacionar el % d'individus amb el % de riquesa i l'índex que en deduíem. El mateix IA expressat en valors absoluts (IA=lliures/manifestants) és el següent:

INT	1340	1352	1366	1366	1369	1375	1378	1382
	CC	P	P	M	CC	FM	M	P
A	18'9	22'1	20	26'6	30'5	25'1	27'5	21'2
B	80'8	83'4	90'8	82'3	86'2	82'9	84'2	85'1
C	218	282	251	241	207	241	229	286
D	582	588	602	608	645	637	637	609
E	805	855	837	880	863	854	786	894
F	0	1218	1506	1416	1248	1369	1250	1471
G	0	3266	3598	3004	2276	0	0	2817

L'anàlisi d'aquests quadres i de les gràfiques respectives ens permet formular un seguit d'apreciacions. Una vegada més hem de lamentar la circumstància de no haver-se conservat la documentació del Manifest de tots quatre quarts en un mateix

any. La fragmentació amb què comptem ens limita en l'anàlisi i la interpretació del material. L'estructura observada en la major part dels intervals pot considerar-se suficientment representativa de l'any, ja que les particularitats dels quaters no poden alterar el resultat global si no es amb taxacions molt elevades.

1. La primera característica comuna a tots els anys és que s'observa una progressió constant des de la sub-concentració envers els graus més elevats d'acumulació. Ens interessarà adonar-nos a quins límits arriba la concentració de riquesa, quan es produeix aquest fet; i a quin volum de població -interval de classe- afecta la sub-concentració.

2. Si observem els índex situats per sota de zero es constata aquella classificació segons la qual els intervals A i B eren classificats com a taxacions baixes. Circumstancialment aquest apel·latiu s'extendria a l'interval C, que normalment era considerat de taxacions mitjanes. Però també dins de la resta d'intervals podria establir-se una sub-classificació. L'interval G, i és lògic, agrupa les taxacions més elevades, cosa que es reflecteix molt clarament amb l'índex d'aquest interval cada any.

3. El moment de màxima acumulació es localitza a Montseré el 1366. Un 0'65% de la població (que correspon a un sol individu) té el 10'17% de la riquesa. Es el cas més típic en el qual la inclusió en un quarter d'un determinat personatge "altera" els resultats fins aquest nivell.

4. Els índex de concentració més alta no coincideixen necessàriament amb els índex més extrems en sentit contrari. El cas de la Plaça el 1366 n'és un clar exemple.

5. La sub-acumulació més notable es dona precisament en aquesta Plaça a 1366. Els individus dels intervals A, B i C se situen tots amb un índex per sota de zero. Això afecta no res menys que al 80'3% de la població. En aquest quarter, en canvi, la concentració màxima té un índex del 10'70, un dels més "baixos" de tot l'estudi.

6. PLAÇA. L'evolució de la concentració de la riquesa a la Plaça al llarg de tres moments (1352, 1366 i 1382) presenta una relativa tendència. De 1352 a 1366 les taxacions baixes han crescut quantitativament (parlem de percentatges) i també qualitativament. L'índex extrem absolut més baix s'observa precisament en aquest quarter el 1366 amb un valor de 0'06. el 35'63% d'individus taxaven el 2'4% de les lliures. Però en aquest període aparentment també han minvat les grans fortunes, i l'índex s'ha traslladat del 14'32 al 10'70. En realitat però, això s'ha de matisar ja que el nombre d'individus de l'interval G s'ha duplicat el 1366 respecte el 1352. Sigui com sigui, els intervals E, F i G baixen tots tres en l'índex d'acumulació. L'estructura que hem descrit per a la Plaça el 1366 es manté gairebé intacta al mateix quarter el 1382 l'únic canvi apreciable i notable es que de nou ha baixat l'índex d'acumulació més alt. Aquest ha passat, doncs, de 14'32 a 10'70 i a 8'29.

7. MONTSERE. L'altre quarter que permet establir comparacions des d'una òptica cronològica és el de Montseré entre 1366 i 1378. Igual que al de la Plaça, les taxacions baixes han crescut del 64'70% al 73'39%. Però així com a la Plaça l'augment fou de quantitat i de qualitat, a Montseré en canvi l'índex manifesta que la concentració ha disminuït, per tant la sub-acumulació s'allunya de zero. Aquest decreixement de l'índex de concentració s'evidencia amb dos fets: el 1378 no hi ha cap individu amb taxacions superiors a 2.000 lliures; i l'índex d'acumulació màxima ha minvat del 15'64 al 10'85.

8. FRAMENORS. El barri de Framenors el 1375 presenta una estructura bastant semblant a la de Montseré el 1378. Tots els valors índex de Framenors són sensiblement més baixos que a Montseré. El nivell d'acumulació màxima és més baix, però també és més acusada la sub-acumulació, que implica el 72'35% dels individus.

9. CAP CORRAL. El cas de Cap Corral de 1340 és atípic per les circumstàncies de la Pesta i el trasvals de preus que provocà. El 70'2% d'individus del primer interval no pot merèixer la mateixa consideració que si aquest percentatge s'hagués enregistrat vint anys després. D'altra banda, el valor 13 de l'índex més alt es deu a la fortuna d'un sol individu. La mitjana absoluta de lliures per manifestant ens confirmarà la dificultat d'introduir els resultats d'aquest any dins l'anàlisi general de tot el període estudiat. Pel que fa al Cap Corral de 1369, cal dir que s'assembla a la vegada amb Framenors, però en general amb índex amb valors més baixos. No obstant hi ha dos fets que distingeixen considerablement aquests dos barris: a Cap Corral la sub-acumulació atany al 58'81% (Framenors era 72'35%); i a més hi ha un índex de concentració màxima de 13, que, sense ser dels més alts, és important.

10. Calcular un valor que representi en una sola xifra l'índex anual d'acumulació, ens permetrà conèixer millor la tendència global de cada any, i d'introduir-hi la variable geogràfica. L'Índex Anual (IA) l'obtenim cada any sumant el valor dels índex de cada interval i dividint-ho pel nombre d'intervals [A]. Aquest índex també podem obtenir-lo a partir de valors absoluts procedents de les mitjanes de lliures/manifestant per intervals [B]. Es tracta, en definitiva, d'utilitzar una mesura numèrica de representació com es la mitjana. Sembla aconsellable que cada any hauriem de comptabilitzar tots set intervals, prescindint que en algun cas l'interval G estigui buit, la qual cosa, d'altra banda, és prou significativa. L'IA del nostre període és el següent:

INDEX ANUAL (IA)			
ANY	QUARTER[A]		[B]
1340	CC	3'911	243'52
1352	P	3'938	902'07
1366	P	2'298	986'40
1366	M	4'645	893'98
1369	CC	4'424	765'10
1375	FM	3'227	458'42
1378	M	3'741	430'52
1382	P	2'620	883'32

11 Allí on hi ha possibilitats de fer comparacions vàlides ens adonem que l'index anual d'acumulació ha disminuït. A la Plaça ha passat de 3'93 el 1352 a 2'92 el 1366 i a 2'62 el 1382; a Montseré de 4'64 el 1366 a 3'74 el 1378. Aquesta circumstància, però, no sempre s'ha d'interpretar només com una tendència cap a la distribució ideal. A la Plaça s'observa un augment important dels sectors amb un index molt per sota d'1, al mateix temps que l'index dels intervals alts també decreix. Però de cap manera aquest canvi presenta un panorama més igualitari, sinó al contrari. En canvi a Montseré la minva de l'IA respon a la notable reducció de les taxacions altes, mentre que els individus de les baixes augmenten en número i també veuen millorar una mica el seu nivell de sub-acumulació.

12 L'IA més elevat del període correspon a Montseré el 1366. Aquest quarter no enregistra els mínims més baixos, però en canvi un sol individu fa que presenti l'index d'interval més elevat de concentració, amb un 15'64.

13 L'IA més baix és el de la Plaça el 1382. En aquest quarter aquest any, l'index més alt de concentració es el més baix dels anys estudiats, i els index més baixos no només són els més extrems, sinó que també acullen una franja importantíssima de gent (72'5% de població).

14 Finalment, Cap Corral el 1369 presenta el segon IA més alt. Aquest quarter no té sub-acumulació extrema, i en canvi els intervals E, F i G són considerablement elevats.

3.5.: La riquesa dels quaters en termes absoluts

El total de lliures taxades, el número de manifestants a cada quarter, i la mitjana de lliures taxades a cada individu en nombres absoluts és el següent:

ANY	Q.	ABSOLUT	IND ll/ind	MITJANA
1340	CC	20.620	333	61'92
1352	P	51.197	223	229'58
1366	P	63.380	88	337'12
1366	M	29.521	153	192'94
1369	CC	39.065	238	172'71
1375	FM	26.494	199	115'99
1378	M	22.781	218	141'00
1382	P	59.064	177	333'69

1 La diferència numèrica de taxacions o manifestants, i la diferent estructura que hem observat a cada quarter, fa que sigui del tot impossible pretendre cercar alguna lògica en aquesta correlació de xifres, o com a mínim des d'una òptica cronològica

2 Apart de les qüestions demogràfiques, estudiades abans, allò que si pren relleu és l'acusada diferència en la xifra absoluta de lliures taxada a cada quarter. És fàcil d'observar que hi ha una gran diferència entre el quarter de la Plaça i els altres. Cap Corral està en segon lloc, però a bona diferència del primer barri. En l'altre extrem, Montseré i Framenors són els quaters on es taxa menys riquesa. La mitjana és la mesura ideal per visualitzar aquestes circumstàncies

3 Atenent nos a l'anàlisi de les mitjanes, un fet pren rellevància. En els dos casos comparables la mitjana ha tingut un comportament diferent. A la Plaça ha crescut passant de 229 lliures/individu el 1352 a 337 ll/ind el 1366, mentre que a Montseré ha disminuït de 192 ll/ind el 1366 a 141 ll/ind el 1378

4 Els anys atípics de 1340 i 1382 presenten mitjanes extremes. La de Cap Corral el 1340 és de 61 ll/ind. Gairebé trenta anys després es pot dir que s'ha triplicat. Això no implica que s'hagi multiplicat per tres el grau de riquesa d'aquella població. Mes aviat ens alerta del canvi que van sofrir els preus i per tant les taxacions en aquest període. El mateix comentari es extensible a la Plaça de 1382 en canvi de duplicar la mitjana del mateix quarter setze anys després. Aquest importantíssim increment del valor de les taxacions -que no necessàriament de la riquesa- es una referència important en la qual no ens hi podem estendre

5. La mitjana ens indica la riquesa absoluta "ideal" dels individus d'un quarter. Per tan' ens permet de comparar nivells de diferents quarters i també verificar-ne l'evolució, ja que el diferent nombre absolut d'individus manifestants, i per tant la xifra total de lliures taxades, no altera l'anàlisi final. Allò que no podem fer, però, es fixar una evolució cronològica del període a través de les mitjanes de tots els quarters plegats, ja que aquesta, en definitiva, també expressa les diferències que hi ha entre els barris. L'exemple més clar ens el dona l'any 1366. En un mateix moment històric dos quarters, Plaça i Montseré, presenten mitjanes totalment diferents. La mitjana no expressa, directament, concentració de la riquesa; però el nivell d'acumulació condiona molt la mitjana: un quarter on només dos individus posseeixin fortunes molt altes, presentaria una mitjana ben diferent sense comptabilitzar-hi aquests dos individus. En aquest darrer supòsit la quantitat de diner hauria minvat força, mentre que el número d'individus hauria disminuït imperceptiblement. Això fa que sigui impossible de comparar totes les mitjanes plegades.

6. No obstant tenim mitjans per entreveure que en línies generals la mitjana de lliures taxades per individu no ha disminuït de forma general al llarg del segle XIV. Així s'evidencia en els quarters de la Plaça i de Montseré: en el primer hi ha creixement, i en el segon contracció.

7. No es pot dir que els quarters amb mitjanes més altes siguin els més rics en termes generals. Sovint passa que són els que presenten nivells més alts de concentració. Unes poques fortunes fan alçar considerablement una mitjana. És el cas de Montseré a 1366: si al càlcul de la mitjana de 192 ll/ind. hi treguéssim la taxació més alta, el nou resultat oferia una mitjana de 174 ll/ind. I el mateix succeeix a la Plaça el 1352, amb una variació de mitjanes de 229 ll/ind. a 202 ll/ind.

8. D'altra banda, la mitjana més baixa del període, que correspon a Framenors el 1375, manifesta l'absència de fortunes importants. Tant és així que l'interval G apareix buit, i l'F no gaire ple. De manera que una minva de les mitjanes indica una disminució de fortunes altes, i també un increment d'individus que pertanyen als intervals amb taxacions més baixes.